

**KONCEPT SOBECKÉHO DOBROVOLNICTVÍ
Z POHLEDU VYBRANÝCH STUDIÍ
DOBROVOLNICTVÍ**

Klára Schavelová
BAKALÁŘSKÁ PRÁCE
PRAHA 2023

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Klára Schavelová

Koncept sobeckého dobrovolnictví z pohledu vybraných studií dobrovolnictví

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Magdaléna Šťovíčková Jantulová

Praha 2023

Anotace: Bakalářská práce se zaměřuje na koncept sobeckého dobrovolnictví s cílem představit dosavadní poznatky k tomuto konceptu prostřednictvím vybraných nejcitovanějších studií z oboru psychologie a sociologie posledních let, které se zaměřují na motivace k dobrovolnické činnosti. Pro organizace, které spolupracují s dobrovolníky, je důležité přemýšlet o tom, jak oslovit sobecké dobrovolníky a jak si je udržet. Tato práce se také zaměřuje na strategie, které mohou být úspěšné v oslovování a udržování sobeckých dobrovolníků, a to na základě teoretických přístupů jednotlivých autorů.

Klíčová slova: Dobrovolnictví, sobecké dobrovolnictví, motivace k dobrovolnické činnosti, altruismus, sobecký dobrovolník

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval/a samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Klára Schavelová

Mé poděkování patří Mgr. Magdaléně Šťovíčkové Jantulové za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnovala.

Obsah

1	Úvod.....	6
2	Co je to dobrovolnictví?.....	11
2.1	Dobrovolnictví formální a neformální	16
3	Volunteer Functions Inventory	19
3.1	Jaké motivace k dobrovolnictví podle VFI existují?	20
3.1.1	Hodnotová funkce (Values)	20
3.1.2	Funkce rozvoje osobnosti (Enhancement)	21
3.1.3	Sociální funkce (Social).....	22
3.1.4	Kariérní funkce (Career).....	23
3.1.5	Protektivní funkce (Protective)	24
3.1.6	Funkce porozumění (Understanding).....	25
3.2	Praktické využití VFI.....	26
3.3	Závěr VFI.....	28
4	Teorie čtyř motivů pro zapojení se do komunity	29
4.1	Východiska teorie čtyř motivů pro zapojení se do komunity	30
4.1.1	Egoismus: dobrovolnictví, které má za cíl vlastní prospěch jednotlivce	31
4.1.2	Altruismus: Dobrovolnictví s cílem prospět jednomu nebo více jednotlivcům	32
4.1.3	Kolektivismus: Dobrovolnictví zaměřené na pomoc skupině	33
4.1.4	Principlismus: Dobrovolnictví jako způsob naplnění morálních principů	34
4.2	Praktické využití Batsonovy teorie čtyř motivů	35
4.3	Závěr teorie čtyř motivů pro zapojení se do komunity.....	36
5	Reflexivní a kolektivní dobrovolnictví	38
5.1	Východiska ke zkoumání důvodů pro dobrovolnickou činnost	38
5.2	Úvod do kolektivního a reflexivního dobrovolnictví	40
5.2.1	Ukotvení kolektivního a reflexivního dobrovolnictví.....	41
5.2.1.1	Dobrovolnictví kolektivní	41
5.2.1.2	Dobrovolnictví reflexivní	43
5.3	Jak oslovit sobecké dobrovolníky	45
5.4	Závěr – Dobrovolnictví reflexivní, dobrovolnictví kolektivní	46
6	Závěr	48
7	Obrázková příloha	52
8	Seznam literatury	53

1 Úvod

Existuje vůbec člověk, který by byl pravým altruistou? O tom se neustále vedou spory. Jak zmiňuje Batson (1991), zastánci toho, že člověk jedná vždy ve svůj osobní prospěch, mají velmi silné slovo v západním světě a hájí názor, že veškeré naše činy, nehledě na to jak dobré nebo jak moc nápomocné jsou a poskytují podporu pro ostatní, děláme jen z jediného důvodu. Tím důvodem je dle Batsona (1991) touha naplnit vlastní cíle – získat nějaký osobní užitek, benefit, který danému jedinci zajistí vylepšení nebo ulehčení aktuální životní situace, nebo zvýšení osobního kapitálu. Zajímavé je, že ani zastánci altruismu tuto teorii úplně nevyvrací a souhlasí s předpokladem, že důvodem, proč děláme většinu věcí, je vyhlídka vlastního profitu. Batson (1991) ale nevěří, že by to bylo to jediné, co můžeme při zkoumání motivací jednajících najít – že za určitých podmínek jsou alespoň někteří z nás schopni jednat zcela bez egoistických pohnutek a s ryzí touhou pomoci někomu jinému. (Batson, 1991)

Altruismus je podle Bykova (2017) jedním z nejvíce problematických konceptů sociálních věd. Přesnou definici je prakticky nemožné stanovit, altruismus je ale vnímán jako jednání, které pomáhá ostatním, a to na úkor jednajícího (Bykov, 2017). Batsonův (1991) názor na existenci pravého altruismu se setkává v oblasti sociálních věd s kontroverzí. Dle Bykova (2017) se většina teorií, které se zabývají altruistickým chováním, shoduje na tom, že vysvětlení altruistického jednání je problematické. Je ale možné vysvětlit určité chování jednotlivce bez nutnosti zařazovat do tohoto vysvětlení sobecké motivy? Přetrvávajícím názorem Bykova (2017) je, že jednotlivec má zájem na zlepšení své vlastní situace. Jednat se zaměřením na pomoc ostatním lidem může být považováno za altruistické, z určité perspektivy může ale stejné chování vypadat jako sobecké, pokud nahlédneme danou situaci s vidinou benefitů pro jednajícího dobrovolníka. (Bykov, 2017)

Batson (1991) dále zmiňuje, že i z dobrovolnictví může dobrovolník získávat různé benefity. Z těch zřejmých můžeme jmenovat obdiv a uznání rodiny, přátel, známých a společnosti. Odměnu dle Batsona (1991) dobrovolník získává i na osobní úrovni – odměnit za nezištnou činnost se můžeme totiž i tím, že si zvýšíme hodnocení před sebou samým – přesvědčíme se, jak jsme hodní, empatičtí a máme dobré srdce. Díky dobrovolnické činnosti můžeme také uniknout pocitu studu a viny.

Úspěšně je možné teorii altruismu a egoismu aplikovat i na dobrovolnickou činnost. Dle Manera a Gailliota (2007) je altruistické dobrovolnictví tím, za co dobrovolnictví považuje široká veřejnost – pomoc druhým je vnímána jako jednání vycházející z altruistické motivace. Jak ale tito autoři zmiňují (Maner, Gailliot, 2007), ani desetiletí výzkumů nám ale nedokázala odhalit, jestli nás k určitému nápomocnému chování vede altruismus, nebo zda jsou i za tímto chováním schované motivy egoistické. Hayakawa (2014) zmiňuje, že dobrovolnictví je vnímáno jako neplacená práce, pomoc těm, kteří to potřebují, a to navíc bez vidiny jakékoliv reciprocity – ale ani v takovém případě není dobrovolník zbaven veškerých benefitů. I dárce, tedy v případě dobrovolníka dárce volného času a energie, získává minimálně pozitivní přijetí svého jednání společností. (Hayakawa, 2014) Jak zjistíme i dále v textu, dobrovolnictví nabízí spoustu benefitů, které mohou oslovit i jednotlivce zaměřené primárně na vylepšení svého postavení a života. Dobrovolnickou činnost může dobrovolník vykonávat kvůli osobnímu prospěchu z mnoha důvodů. Meier a Stutzer (2008) zmiňují například touhu zvýšit svůj lidský kapitál – získat nové zkušenosti, které mu pomohou na pracovním trhu, důvodem také může být pokus o zvýšení svého společenského kapitálu – najít si kontakty, které by mohly být pracovně v budoucnu užitečné, ale také kvůli možnosti najít si nové přátele. Nebo již zmiňovaná snaha získat společenské uznání.

Putnam (2001 in Frič, Pospíšilová, 2010) sobecké dobrovolnictví popisuje jako nový styl dobrovolnictví a takový styl dobrovolnické činnosti je velkou změnou k dosud zavedeným pořádkům ve světě dobrovolnictví. Toto nové, reflexivní dobrovolnictví je opakem k dobrovolnictví tradičnímu, které jednalo pouze s touhou pomáhat těm, kteří to potřebují. (Frič, Pospíšilová, 2010)

Proměna tradičního dobrovolnictví je v rámci sociologických studií o dobrovolnictví monitorována už desítky let, stále ale neexistuje text, který by nejdůležitější poznatky od jednotlivých autorů vyjmul a věnoval shrnutí poznatků o sobeckém dobrovolnictví vlastní prostor. O to se pokusíme v této bakalářské práci, ve které se budeme věnovat sociologickému pohledu autorů českých i zahraničních – (Frič, Pospíšilová, 2010; Hustinx, Lammertyn, 2003), tyto dva přístupy sociálních věd uchopují dnešní dobrovolnictví sobecké jako protiklad dobrovolnictví tradičního.

Dobrovolnictví, ať už sobecké, nebo altruistické, má pro mě velký význam v akademickém, ale i v pracovním životě. Jako koordinátor dobrovolnického centra se

věnuji mimo jiné komunikaci s dobrovolníky, kampaním k jejich náborům i samotným náborům. Zjišťovat motivace a důvody, které jednotlivce k dobrovolnictví inspirují, je pro mě tedy častým úkolem. Vstupní pohovory s dobrovolníky čítají mnoho otázek a mým úkolem je zaznamenat základní charakteristiky člověka, který chce být dobrovolníkem. Jaké jsou jeho motivace, proč se chce stát dobrovolníkem? Jsou tyto motivace vhodné? Bude tento člověk dodržovat pravidla, dokáže být správným dobrovolníkem?

Od začátků pohovorů mě ale udivovala jedna věc – motivace, které dobrovolníci uváděli jako klíčové pro rozhodnutí k započetí dobrovolnické činnosti, byly sobecké. Typická byla odpověď „mám plno volného času a chtěla bych mít pocit, že ho využívám smysluplně,“ „chci se cítit potřebná,“ „nemám mnoho přátel, a tak bych se chtěla stát dobrovolníkem u seniorů, abych si měla s kým popovídat.“ Minimum dobrovolníků odpovídalo altruistickým způsobem, který bych od zájemců o pomocnou dobrovolnickou činnost očekávala primárně. To mě zaujalo. Jednotlivci, které společnost vnímá za velmi nesobeké jedince hnané pozitivně vnímaným altruismem, kteří obětují svůj čas, aby nezištně pomáhali těm, kteří to potřebují – tito jednotlivci při otázkách na důvody svého zapojení uváděli primárně sobecké motivace.

Vzhledem k vlastnímu zájmu jsem se rozhodla přisvojit si téma v rámci bakalářské práce, zároveň jsem s obdobným tématem pracovala i při bakalářském překlade, ve kterém jsem překládala z anglického jazyka knihu *Volunteers: A Social Profile* (Musick, Wilson, 2010). Při výběru literatury vhodné k pokrytí tématu sobeckého dobrovolnictví jsem čerpala výrazně právě z knihy *Volunteers: A Social Profile* (Musick, Wilson, 2010), která poskytuje komplexní informace o dobrovolnictví a nabízí různé pohledy sociálních vědců na dobrovolnickou činnost a dobrovolníky, ale i na různé motivy k dobrovolnictví, které vykazovali respondenti v četném množství zkoumaných výzkumů. Kniha se zaměřuje i na to, jak se přístup jednotlivce k dobrovolnictví mění v průběhu jeho životních fází.

V následujícím textu provedu představení konceptu sobeckého dobrovolnictví z poznatků vybraných autorů z oblasti sociologie a psychologie. Získané informace mohou mít být podkladem pro další výzkumy, poskytují ale také důležité informace pro koordinátory dobrovolnických center a další pracovníky, kteří pravidelně jednají s dobrovolníky. Případně mohou posloužit pracovníkům, kteří vytvářejí náborové kampaně a snaží se oslovit dobrovolníky v marketingovém prostoru. Sobecké dobrovolnictví je totiž jevem, který by se dal považovat za pravý opak dobrovolnictví altruistického. Přístup

sobeckého dobrovolníka k dobrovolnické činnosti je naprosto odlišný, a tak musí organizace a dobrovolnická centra měnit i způsob, kterým dobrovolníky získávají a jak si je udržují.

V rámci první kapitoly se budeme věnovat definici dobrovolnictví. V této kapitole si představíme pojem dobrovolnictví, jeho význam a diferenciaci a různé formy a typy dobrovolnické služby. Dále si představíme i dobrovolnictví formální a neformální, v dalších kapitolách práce se budeme ale věnovat dobrovolnictví formálnímu. Zaměříme se nejdříve na Volunteer Functions Inventory (VFI) (Clary et al., 1998), který se zabývá motivacemi k dobrovolnické činnosti a veškeré motivace považuje za sobecké. Druhou teorii postuluje Batson (2002), ve své publikaci jménem Čtyři důvody pro zapojení se do komunity, která se v rámci těchto čtyř motivů věnuje explicitně i motivu egoistickému, dále také motivům altruistickým, kolektivistickým a principialistickým. V další kapitole se budeme věnovat jinému pohledu na sobecké dobrovolnictví, v rámci kterého si představíme teorii kolektivního a reflexivního dobrovolnictví podle vybraných autorů (Frič, Pospíšilová, 2010; Hustinx, Lammertyn, 2003).

Zdroje byly vybrány na základě relevance k tématu sobeckého dobrovolnictví a četnosti citací. Vycházet při psaní bakalářské práce přitom budeme z již zmiňované knihy *Volunteers: A Social Profile* (Musick, Wilson, 2010). Tato kniha ukotvuje dosavadní nejdůležitější výzkumy i poznatky z oboru a poskytuje schématický nadhled, který pomáhá dobrovolnictví pochopit komplexně. V další části bakalářské práce se věnujeme primárně studii *Understanding and Assesing the Motivations of Volunteers: A Functional Approach* a dalším výzkumům Clary et al. (1998). Právě námi vybraný text byl citován ve více než 4000 případech. VFI nám může pomoci lépe pochopit jaké motivace vedou jednotlivce k dobrovolnické činnosti. Zároveň se ve svém oboru jedná o velmi často citovanou a uznávanou teorii, která byla empiricky ověřena a při výzkumech se tato metoda stále používá. Zaměříme se také na Batsonovu teorii čtyř motivů (Batson, 2002), která motivace k dobrovolnictví nahlíží naprosto odlišně a motivy dělí do čtyř skupin. Tato teorie je zavedena v oblasti psychologie dobrovolnictví, byla empiricky ověřena a je v oborové literatuře často citována významnými autory. Další důležitou publikací této bakalářské práce je kniha *Vzorci a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století* (Frič, Pospíšilová, 2010), která nám nabízí sociologický pohled i na problematiku sobeckého dobrovolnictví. Se zajímavou teorií se setkáme i v publikacích *Collective and Reflexive Styles of Volunteering: A Sociological Modernization Perspective* (Hustinx, Lammertyn, 2003), která se také věnuje porovnání tradičního (kolektivního) způsobu dobrovolnické

činnosti, zaměřeného spíše altruisticky, s reflexivním, sobeckým stylem dobrovolnictví, který je zaměřen hlavně na prospěch dobrovolníka, jeho zájmy a přání. Tato studie je pro nás důležitým zdrojem informací ohledně sobeckého dobrovolnictví a jedná se o důležitý text, citovaný mnoha odborníky. Autoři poskytli nový rámec pro porozumění modernímu dobrovolnictví v kontrastu k dobrovolnictví tradičnímu.

2 Co je to dobrovolnictví?

Musick a Wilson (2007) definují dobrovolnictví jako „*typ altruistické činnosti, která má za cíl bez nároku na odměnu pomáhat ostatním – ať už se jedná o pomoc jednotlivci, skupině lidí, komunitě, nebo o dobrovolnickou činnost, která aspiruje na dosažení nějakého většího, společného cíle.*“ (Musick, Wilson, 2007, str. 3) (Vlastní překlad)¹ Pojem dobrovolnictví není ale definován universálně, dle Bussella a Forbese (2001) se naopak se v definici objevují velmi výrazné rozdíly v chápání toho, co je ještě dobrovolnictví. Dobrovolnická činnost je komplexní fenomén, který obsahuje velké množství různých faktorů. Právě s ohledem na velkou různorodost dobrovolnické činnosti, která se vyznačuje pestrou škálou aktivit pro velké množství různých organizací, považuje i Bussell a Forbes (2001) za nerealizovatelné definovat standartní postup, který by byl platný pro všechny dobrovolníky – nedokážeme ani dost dobře popsat typického, modelového dobrovolníka. Přesná definice dobrovolnické činnosti je prakticky nemožná.

V této kapitole se zaměříme na koncept dobrovolnictví, jeho definici, distinktivní rysy, kterými se dobrovolnická činnost liší od zaměstnání, dále se podíváme na rozdíly mezi dobrovolnictvím formálním a neformálním.

Ač neexistuje ustálená definice dobrovolnictví, autoři, ze kterých jsme při vypracování této bakalářské práce vycházeli (Frič, Pospíšilová, 2010; Musick, Wilson, 2007; Šojdrová, 2007; Pospíšilová, 2010; ...), se shodují v základních bodech, které dobrovolnickou činnost popisují a definují. Jak se dobrovolnická činnost vykonává, jaké jsou její klíčové prvky, náležitosti a cíle a co musí jednotlivec splňovat, aby jeho činnost mohla být považována za činnost dobrovolnickou?

Do dobrovolnické činnosti prvotně nespadá pomoc nejbližším příbuzným a přátelům, a to ani v rámci formálního, ale ani neformálního dobrovolnictví. (Pospíšilová, 2010) Stejný názor sdílí i Šojdrová (2007), která zmiňuje, že pomoc rodičům, prarodičům či dalším příbuzným nemůže být klasifikována jako dobrovolnictví. Jak se dozvídáme od v knize Vzorce a hodnoty dobrovolnictví na počátku 21. století (Frič, Pospíšilová, 2010) „... jde o to, vynechat z pojmu dobrovolnictví pomoc osobám tak blízkým, že pomáhat jim se považuje téměř za povinnost.“ (Penner, 2002 in Frič, Pospíšilová, str. 11) Dobrovolnictví je činnost, která po člověku vyžadována není, není ani očekáváno, že bude každý v dobrovolnictví

¹ „*Volunteering is a form of altruistic behavior. Its goal is to provide help to others, a group, an organization, a cause, or the community at large, without expectation of material reward.*“ (Musick, Wilson, 2007, str. 3)

působit. (Penner, 2002 in Frič, Pospíšilová, 2010) Proto ani předpokládanou pomoc mezi blízkými za dobrovolnickou činnost považovat nemůžeme.

Wilson (2000 in Frič, Pospíšilová, 2010) varuje, že v případě, že bychom podmínku nepovinnosti dobrovolnictví zanedbali, přestane být dobrovolnictví dobrovolnictvím a stane se z něj pouze jistá forma nucené práce. Dobrovolnická činnost nemůže být vynucována, očekávána a dobrovolník se nesmí cítit nucen nebo tlačěn k výkonu činnosti. (Wilson, 2000 in Frič, Pospíšilová, 2010)

Podle Henney, Hackett a Porreca (2016) existují ale i případy, kdy je podmínka dobrovolnosti dobrovolnické činnosti vědomě porušována, například v rámci firemního dobrovolnictví. Dle těchto autorů může být dobrovolnická činnost nucena jako povinná součást práce, tím je ale jasně narušena nevynutitelnost dobrovolnické činnosti. Stejný problém se týká i procesu přijímání na určité vysoké školy, kdy jsou studenti nuceni splnit určitý počet dobrovolnických hodin, aby získali body navíc, které mohou rozhodnout mezi přijetím a nepřijetím jednotlivce. (Henney, Hackett, Porreca, 2016)

Samozřejmý příklad takzvaného nedobrovolného dobrovolnictví podává publikace Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století (Frič, Pospíšilová, 2010), který nachází v minulosti, ale také v zemích, které se stále hlásí ke komunistickému režimu. Jak zmiňují autoři této publikace, v těchto zemích je dobrovolnická činnost vynucována a směr dobrovolnické činnosti se odvíjí od zájmů autoritářského režimu, který dobrovolnictví používá k posílení své moci. Dle autorů, kýženým výsledkem takové dobrovolnické činnosti není prosperující komunita, ale dobrovolnická činnost je nástrojem pro posílení moci autorit. V komunistických zemích je dobrovolnická činnost na jednu stranu vyžadována, na druhou stranu ale bývá dovolena jen ta, která je přínosná pro stát a ostatní dobrovolnictví je z pravidla zakázáno. (Frič, Pospíšilová, 2010).

V základní myšlence záleží ale dobrovolnictví plně na jednotlivci, který se může (a nemusí) ze své vlastní vůle rozhodnout věnovat svůj volný čas tak, aby pomohl v oblasti, která je pro něj důležitá.

Zásadním distinktivním rysem dobrovolnictví je jeho nezištnost. (Frič, Pospíšilová, 2010; Musick, Wilson, 2010; Šojrová, 2007; ...) Jak Musick a Wilson definují, dobrovolnická činnost je dobrovolníkem vykonávána bez nároku na mzdu, ale také bez nároku na veškeré jiné odměny. Předpokládá se, že dobrovolník za svou činnost nedostane žádnou materiální kompenzaci – „*a i pokud nějakou materiální kompenzaci dostane, cena dobrovolnické činnosti přebije cenu odměny.*“ (Musick, Wilson, 2007, str. 14) (Vlastní

překlad)², to ale neznamená, že z dobrovolnické činnosti nemá dobrovolník žádné benefity, jak zmiňuje i Hladká (2008, str. 21) „*Nelze totiž vykonávat dobrovolnou práci bez neexistence odměny. Každý svoji odměnu dostává, i kdyby nechtěl. Jedná se např. o dobrý pocit, uspokojení z dobré práce a pomoci jiným, zvýšení kvalifikace, získání kontaktů, praxi, uznání aj.*“ (Hladká, 2008, str. 21) Kromě dobrého pocitu z pomoci ostatním a smysluplně stráveného času, nabízí dobrovolnictví podle Musicka a Wilsona (2007) také možnost získat zkušenosti, které se budou hodit na trhu práce, nové kontakty, příležitosti a dovednosti, ale také může jednotlivec skrze dobrovolnickou činnost získat nové přátele a sebevědomí. Dobrovolnictví přináší mnoho dalších benefitů, které budou pojednány na následujících stránkách.

Dobrovolnictví, jak ho popsali sociologové Musick a Wilson (2007), je vymezeno jako akt pomoci druhému, avšak dobrovolnictví tito autoři považují také za pomoc oboustrannou. Dobrovolnictví podle nich přináší totiž prospěch jak příjemci pomoci, tak i samotnému dobrovolníkovi. Pro dobrovolníka může mít, jak už jsme v minulém odstavci nastínili, nezištná činnost spoustu benefitů. Může jít o rozvoj dovedností a schopností, zvýšení sebevědomí, získání nových zkušeností, získání nových kontaktů, zvýšení šance na dobrou kariéru, nebo třeba zlepšení psychického i fyzického zdraví. (Webster et al., 2021)

Definice dobrovolnictví často zahrnuje i dimenzi strukturovanosti dobrovolnické činnosti, která se týká rozdělení dobrovolnictví na formální a neformální. Tedy na rozdělení dobrovolnictví na základě toho, zda je daná dobrovolnická činnost zajišťována organizací, či nikoliv. Tyto aspekty si podrobně probereme v následující kapitole.

Mnozí autoři (Marc, Musick, 2010; Pospíšilová, 2010; Trutnovská, 2016; ...) přidávají další podmínku a zdůrazňují, že důležitým aspektem dobrovolnické činnosti je i snaha pomoci nějaké osobě, skupině osob nebo projektu. Upozorňují tedy na to, že by dobrovolnická činnost měla být zaměřena na prospěch společnosti, komunity nebo jednotlivce a měla by se věnovat snaze o zlepšení života a existence potřebných jednotlivců nebo skupin, případně by se měla dobrovolnická činnost zaměřit na vyřešení určitého problému jednotlivce nebo skupiny. Tuto podmínku můžeme najít i v rámci vládní studie o dobrovolnictví (2020), případně v zákonu o dobrovolnické službě (2002).

Dobrovolnictví ve prospěch druhých je možné si představit jako pravidelné návštěvy seniorů, dlouhodobě nemocných nebo osamělých lidí, ale také pomoc nezaměstnaným,

² „...assumes that volunteers provide a service for which they do not get material rewards or, if they do, their costs exceed these rewards.“ (Musick, Wilson, 2010, str.14)

doučování sociálně znevýhodněných dětí, pomoc rodinám v nouzi, práce s rizikovou mládeží a další projekty, které pomáhají těm, kteří to potřebují. (Zákon o dobrovolnické službě, 2002)

Jednou z užívaných definic dobrovolnictví v České republice je: „*Veřejně prospěšné dobrovolnictví je vědomá, svobodně zvolená činnost ve prospěch druhých, kterou poskytují občané bezplatně. Dobrovolník dává vědomě část svého času, energie a schopností ve prospěch činnosti, která je časově i obsahově vymezena. Dobrovolnictví může být profesionálně organizováno, aniž by ztratilo svoji spontaneitu. Je pravidelným a spolehlivým zdrojem pomoci pro občana či organizaci, která s dobrovolníky spolupracuje a zároveň zdrojem nových zkušeností, zážitků i příležitostí pro osobní růst dobrovolníků.*“ (Sozanská, Tošner, 2002, 2006 in Studie o dobrovolnictví, 2020, str. 7)

Už jsme zmínili, že dobrovolnictví je velmi široký pojem, čítající prakticky nepřeborné množství různých činností ve prospěch různých problémů, které jsou (nebo nemusí být) zastřešené nepřeborným množstvím organizací a dobrovolnických center. Jaké konkrétní aktivity si můžete představit pod pojmem dobrovolnictví? O jakých činnostech budeme mluvit na dalších stránkách práce a co všechno splňuje daná pravidla, která jsme si stanovili a lze tedy být považováno za dobrovolnictví? Salamon a Anheier (1996) rozdělili dobrovolnictví na základě různých možností vykonávání dobrovolnické činnosti na 12 sektorů, které nám zároveň šíří pojmu dobrovolnictví a aktivit, které se pod dobrovolnictví řadí, prakticky znázorní. Těmi sektory jsou: kulturní sektor (dobrovolnická činnost spojená s divadlem, tancem, fotografováním, malbou, nebo produkce filmů i knih, ale i amatérští trenéři sportů, pořádání sportovních akcí, nebo různé kluby, které sdružují podobně smýšlející jednotlivce – například rodiče, ženské kluby aj.), vzdělávací sektor (doučování a vzdělávání v rámci nižšího a vyššího vzdělání, tréninky práce, noční školy, různé typy výzkumů aj.), zdravotní sektor (dobrovolnictví v nemocnicích, pečovatelských domovech, krizové intervence, spolupráce s lidmi se zkušeností s duševním onemocněním, osvěta ohledně zdraví aj.), sektor sociální péče (adopce, prevence těhotenství náctiletých, pomoc rodinám v nouzi, přednášky a workshopy se zaměřením na self-help, pomoc lidem bez domova aj.), environmentální sektor (osvěta ohledně čistoty vzduchu, čisté vody, recyklaci, konzervace a prezervace přírodních zdrojů, snaha o ochranu zvířat aj.), sektor rozvoje (snaha o zlepšení života v komunitách, řešení problémů s ubytováním, pomoc při hledání domovů, řešení zákonných povinností aj.), občanský sektor (ochrana osobních práv (a zvláště ochrana práv specifických etnických skupin..., právní služby, snaha prevence kriminality, probační služby, snaha o ochranu obětí zločinů, produktová kontrola, informace pro veřejnost aj.), sektor filantropie (dobrovolnická centra, která dle zaměření umisťují dobrovolníky,

fundraisingové organizace, které dále přerozdělují finance potřebným...), mezinárodní sektor (snaha zlepšit sociální a ekonomické problémy v méně rozvinutých zemích, pomoc v horších dobách, při katastrofách...), náboženský sektor (dobrovolnická činnost v rámci kostelů, synagog, chrámů, mešit..., činnost založená na snaze rozšířit náboženskou víru...), sektor podnikání (promování organizací, různé asociace, práva a zájmy zaměstnanců...), sektor "ostatní." (Salamon, Anheier, 1996)

Dobrovolnictví je pojmem, který v sobě obsahuje veliké množství rozdílných a často velmi odlišných aktivit, ale i podmínek, které se s dobrovolnickou činností pojí. Není tedy divu, že není možné ustanovit takovou definici, která by pojmulu všechno zmiňované a nastavila přesně dané hranice dobrovolnické činnosti.

2.1 Dobrovolnictví formální a neformální

Většina odborné literatury a výzkumů se zabývá dobrovolnictvím formálním. (Frič, Pospíšilová, 2010) Podle Friče a Pospíšilové (2010) se tak děje z praktických důvodů – formální dobrovolnictví je pro další výzkumy a studie mnohem pečlivěji popsána forma dobrovolnictví. Jak zmiňuje i Trutnovská (2016), formální dobrovolnictví je organizované, a tak se v něm dají sledovat mnohé faktory skrze informace od organizací, které se o dobrovolníky starají (to mohou být různé kluby, neziskové organizace, dobrovolnická centra aj.)

Jak vyplývá se zákona o dobrovolnictví (2002), dobrovolníci jsou vysílajícími organizacemi kontrolováni, koordinováni a připravováni pro výkon dobrovolnické činnosti. Zákonem je také dané, že před samotným započítáním dobrovolnické činnosti podepisují dobrovolníci s organizací smlouvu a v naprosté většině případů jsou odborně proškoleni. Vysílající organizace má dále také povinnost uzavřít před započítáním dobrovolnické činnosti s dobrovolníkem pojistnou smlouvu, která platí na odpovědnost za škodu na majetku i na zdraví. (Zákon o dobrovolnictví, 2002)

Studie o dobrovolnictví (2020) popisuje formální dobrovolnictví jako druh dobrovolnické činnosti, která se vyznačuje vysokou úrovní konzistence a spolehlivosti, a to jak pro přijímací organizaci, případně klienta, tak i pro dobrovolníka. To, že je možné se na vysílací organizaci spolehnout umožňuje přijímacím organizacím, případně přímo příjemcům pomoci, stát se na aktivitě pomyslně závislými a počítat s ní – pomoc je totiž vykonávaná pravidelně, a i v případě absence či ukončení činnosti jednoho dobrovolníka se organizace postará o kontinuitu tak, že dobrovolníka nahradí jiným zájemcem o dobrovolnickou činnost. (Studie o dobrovolnictví, 2020)

Ani neformální dobrovolnictví není jednotně definováno a Frič s Pospíšilovou (2010) ukazují, že je neformální dobrovolnictví často definováno pouze jako negace dobrovolnictví formálního. (Frič, Pospíšilová, 2010, str. 11) Neformální dobrovolníci nejsou pravidelně monitorováni, není možné je spočítat, nikdo se nestará o jejich zařazení ke klientovi ani do zařízení, jejich docházka není evidována, nejsou s nimi sjednávány speciální dobrovolnické smlouvy, ani na ně neplatí dobrovolnické pojištění. Jak shrnuje Trutnovská (2012) „*Neformální dobrovolníky ale nikdo nespočítá, v životě se jím občas stane každý z nás. Proto je neformální dobrovolnictví hůře uchopitelné než dobrovolnictví formálně organizované, a často nebývá ani předmětem výzkumů.*“ (Trutnovská, 2012, str. 1) Neformální dobrovolníci zkrátka nespoupravují s žádnou organizací. Dle Friče a Pospíšilové (2010) je tedy mnohem těžší výzkum týkající se neformálních dobrovolníků provádět, najít je mezi

těmi jednotlivci, kteří se věnují zároveň i dobrovolnictví formálnímu a těmi, kteří se nevěnují dobrovolnické činnosti ani v rámci formálního, ani v rámci neformálního dobrovolnictví. Neformální dobrovolníci o sobě často ani nepřemýšlí jako o dobrovolnících, nenazývají se dobrovolníky. I proto o nich máme v porovnání s dobrovolnictvím formálním mnohem méně informací. (Trutnovská, 2012; Frič, Pospíšilová, 2010)

Neformální dobrovolnictví je ve studii o dobrovolnictví (2020) chápáno, jako nepsaná domluva mezi dvěma jedinci – ať už se jedná o pomoc sousedovi s vyčištěním studny, přivezení nákupu nemocné kamarádce, jde o dar oblečení nebo potravin člověku bez domova (Studie o dobrovolnictví, 2020) nebo například pomoc sousedům. (Manatschal, 1993) Určitě ale není na místě dobrovolnictví neformální nějak snižovat. Nejedná se o typ dobrovolnictví, který bychom nazývali méněcennějším nebo chudším, než je dobrovolnictví formální. Studie o dobrovolnictví (2020) přiznává, že dobrovolnictví neformální může být i pravidelnější a časově náročnější aktivitou než dobrovolnická činnost v rámci dobrovolnictví formálního. Můžeme uvést příklad, který zdůrazňuje i studie o dobrovolnictví (2020), dohoda se sousedem, který je v pokročilém věku, že mu budete nechávat porci od večeře, aby nemusel každý den vařit, už je dobrovolnická činnost ve velkém rozsahu. Vše se ale dle studie o dobrovolnictví (2020) děje pouze na základě ústní dohody a bez organizace, která by váš svazek dobrovolníka a klienta potvrdila, samozřejmě bez monitoringu i bez smlouvy a pojištění, jedná se tedy o dobrovolnictví neformální.

K neformálnímu dobrovolnictví, jak zjišťují výzkumy Friče a Pospíšilové (2010), častěji tíhnou lidé s nižším vzděláním, kteří možná v organizace nemají důvěru, případně nemají takový sociální kapitál (tedy se o formálních dobrovolnických možnostech ani nemusí dozvědět), nemají dovednosti, které by mohli v dobrovolnické činnosti využít, nebo nemají dostatečně flexibilní denní rozvrh, který by jim umožňoval docházet vykonávat dobrovolnickou činnost pravidelně anebo dle možností organizace. (Frič, Pospíšilová, 2010) Raději se tedy do pomoci pustí napřímo a dle vlastních pravidel.

V rámci studií o dobrovolnictví tedy rozlišujeme primárně dobrovolnictví formální od dobrovolnictví neformálního. I kvůli nejasné definici dobrovolnické činnosti jako takové není ale možné znát ani přesný počet formálních dobrovolníků, natož dobrovolníků neformálních. Ministerstvo vnitra počítá za rok 2021 s tím, že dobrovolnickou činnost vykonává 7 % lidí – z těchto lidí se ale pouze 8 % věnuje dobrovolnictví na vlastní pěst, bez záštity nějaké organizace – tedy dobrovolnictví neformálnímu. (Hruška, Hamanová, 2022)

Ohledně monitorování přesného počtu aktivních dobrovolníků nám ale svítá na lepší časy – Vláda České republiky se rozhodla, že od roku 2023 se budou konat každé čtyři roky pravidelné šetření, mapující dobrovolnickou činnost v České republice. (Vláda ČR, 2021)

Ač samozřejmě nevyklučujeme sobecký styl dobrovolnické činnosti v rámci neformálního dobrovolnictví, i v rámci této práce se zaměříme na dobrovolnictví formální, a to z praktických důvodů materiálů, které se veskrze zajímají o dobrovolnictví formální.

3 Volunteer Functions Inventory

Jako první je představen koncept zkoumání motivací dobrovolníků, známý pod zkratkou VFI – Volunteer Functions Inventory, tedy „Inventář funkce dobrovolníka.“ (Frič, Pospíšilová, 2010) Tento koncept představil v roce 1998 Ernest Gilmer Clary s Markem Snyderem a jejich týmem. Oba hlavní autoři teorie jsou profesory psychologie na Minnesotských vysokých školách a věnují se dlouhodobě motivacím k dobrovolnictví. VFI má velmi významné místo v kontextu zjišťování motivů k dobrovolnictví, a to hlavně díky dotazníku, který se využívá v rámci výzkumu motivací dobrovolníků. V publikaci *Volunteers: A Social Profile* (Musick, Wilson, 2007), je VFI udávána jako jedna z neznámějších a nejs sofistikovanejších psychologických teorií dobrovolnických motivací.

VFI je založen na funkcionalismu a zkoumá důvody jednotlivců k dobrovolnické činnosti z psychologického hlediska – vychází z předpokladu, že každý člověk má stejný soubor základních psychologických potřeb a jedná v návaznosti na ně – každý usiluje o naplnění těchto potřeb, i když ke stejnému cíli (tedy k naplnění stejné potřeby) mohou různí jednotlivci volit různé cesty. (Clary et al., 1998) Lidské jednání, podle autorů této teorie, plně ovládají potřeby jednotlivce a snaha o jejich naplnění. Musick a Wilson (2007) ale odporují, že by bylo možné z hlediska vnějšího pozorování tyto aspekty objektivně posoudit. Jako pozorovatelé nemůžeme sledovat, co jednotlivec dělá a rozhodnout se, jakou potřebu tímto jednáním naplňuje.

Úkolem empirického výzkumu je dle Musicka a Wilsona (2007) identifikace potřeb, které mohou být skrze dobrovolnickou činnost naplněny a stanovení kategorií, do kterých je možné tyto potřeby rozřadit a dále rozřešení otázky, zda touha naplnění těchto potřeb je skutečnou motivací jednotlivce k výkonu dobrovolnické činnosti.

Samotné VFI je založeno na předpokladu, že téměř veškeré motivace jednotlivců k jednání jsou ve své podstatě sobecké. Clary et al. (1998) sice nedělí motivace dobrovolníků na sobecké a nesobecké, z výroků i ze základů VFI je ale zřejmé, že se u jednotlivců počítá z velké části s motivacemi sobeckými. Výroky, které se objevují v dotaznících VFI jasně implikují, že dobrovolnická činnost pomáhá a přináší benefity primárně dobrovolníkovi. Dle Musicka a Wilsona (2007) dobrovolnická činnost pomáhá dobrovolníkovi naplňovat jeho psychologické potřeby, pomáhá mu získávat to, čeho se mu nedostává. (Musick, Wilson, 2007) VFI nezkoumá přímo impakt, který má dobrovolnická činnost na okolí jednotlivce, případně na příjemce dobrovolnické pomoci. Ze základního východiska VFI (tedy naplňování vlastních potřeb skrze dobrovolnickou činnost) cítíme, že autoři považují většinu důvodů, kterými je vysvětleno, proč se lidé stávají dobrovolníky, za důvody sobecké. Tedy

autoři (Clary et al. 1998) předpokládají, že se lidé věnují dobrovolnické činnosti pro svůj vlastní prospěch a nabízí konkrétní skupiny benefitů, jež mohou potencionální dobrovolníci skrze dobrovolnictví získávat. Proto se budeme věnovat VFI i v této bakalářské práci. VFI totiž popisuje důvody, proč se lidé stávají dobrovolníky ze sobeckých důvodů a Clary et al. (1998) nám předkládají šest kategorií funkcí dobrovolnictví, které mohou potenciální dobrovolníci využívat a zlepšit tak skrze dobrovolnickou činnost svou vlastní situaci. Autoři se kromě motivů k dobrovolnictví věnují také tématu zařazení a udržení dobrovolníků, kteří v dobrovolnické činnosti hledají primárně benefity pro sebe, a tak nám nabízí jakýsi postup k péči o sobeckého dobrovolníka.

Oblíbenost VFI si vysvětluje Musick a Wilson (2007) i tím, že v době svého vzniku představoval velký pokrok na poli zkoumání motivací k dobrovolnictví. Do té doby se běžně v rámci výzkumů po respondentech chtělo, aby motivace k dobrovolnictví hodnotili dle svého pocitu na stupnici od nejméně důležité po nejvíce důležitou, čímž znemožnili respondentům hodnotit více motivací jako stejně důležité. Tuto podmínku ve VFI nenajdeme a respondent hodnotí každou motivaci, každý výrok, zvlášť podle svého uvážení. „..., všechny motivy mohou být hodnoceny jako stejně důležité.“ (Musick, Wilson, 2007, str. 57) (překlad vlastní)³

3.1 Jaké motivace k dobrovolnictví podle VFI existují?

Autoři (Clary et al. 1998) dobrovolnictví přisuzují 6 funkcí, které budou podrobně probrány na následujících stránkách. Jak podrobně popisuje Widjaja (2010), každá z těchto funkcí je vyjádřena několika výroky, na které respondenti odpovídají na sedmistupňové škále od nedůležité po extrémně důležité, nebo od nepřesné po přesné. Jak můžeme posoudit při čtení těchto výroků, naprostá většina reflektuje sobecké důvody k dobrovolnické činnosti a pouze minimum výroků (a všechny nalezneme pod hodnotovou funkcí) můžeme zařadit mezi altruistické motivy.

Graf, který zobrazuje funkce VFI (Hodnotová funkce, Funkce rozvoje osobnosti, Sociální funkce, Kariérní funkce, Protektivní funkce, Funkce porozumění) spárované s jim odpovídajícími výroky můžete najít v obrázkové příloze.

Jednotlivé funkce VFI si rozebereme v následujících podkapitolách.

3.1.1 Hodnotová funkce (Values)

„*Chtěl bych pomoci těm, kteří měli ve svém životě menší štěstí než já,*“ (Clary et al., 1998, str. 1520) (vlastní překlad)⁴ je výrok, který bychom zařadili do výroků těch

³ „..., all motives could be rated important.“ (Musick, Wilson, 2010, str. 57)

⁴ „*I am concerned about those less fortunate than myself.*“ (Clary et al, 1998, str. 1520)

dobrovolníků, pro které je důležitá hodnotová funkce dobrovolnické činnosti. Jednotlivec vyznává dle autorů VFI určité hodnoty, které si přeje naplňovat a jejich realizace ho činí šťastným (Clary et al. 1998). Podle slov Musicka a Wilsona (2007) je dobrovolnictví ukázkou a potvrzením těchto jeho osobních hodnot – ať už se jedná o zájem o komunitu, o snahu redukovat globální nedostatek potravy nebo starost o sousedství.

Podle autorů VFI záleží jednotlivci na vyjádření svých hodnot, které souvisí s altruistickými pocity sounáležitosti s potřebnými. (Clary et al. 1998) Tedy například pomoc méně šťastným, snaha zmenšit utrpení ostatních. (Clary et al. 1998 in Frič, Pospíšilová, 2010)

Hodnotová funkce se jeví být altruistickou, protože v ní nenacházíme skutečně sobecký výrok a všechny výroky řazené autory do hodnotové motivace jsou zaměřené na pomoc ostatním. Ač Musick a Wilson (2007) předznamenávají, že se i tady jedná o určitý způsob realizace jednotlivce skrze dobrovolnictví. Jednotlivec si přeje skrze dobrovolnickou činnost získat pocit užitečnosti a deklarovat jaké hodnoty vyznává a jakým je člověkem skrze své jednání.

3.1.2 Funkce rozvoje osobnosti (Enhancement)

„*Dobrovolnická činnost zvedá mé sebevědomí.*“ (Clary et al, 1998, str. 1520)

(Vlastní překlad) ⁵ Do kategorie funkce rozvoje osobnosti zařazují autoři teorie jednotlivce, kteří hledají možnost se skrze dobrovolnickou činnost realizovat a zdokonalit se – motivuje je snaha se něco nového dozvědět, nabrat zkušenosti, v něčem se zlepšit (Chacón, Gutiérrez, 2017) – růst psychologicky a rozvíjet se. (Clary et al., 1998 in Frič, Pospíšilová, 2010) Do této kategorie zařazuje Musick a Wilson (2007) například ty jednotlivce, kteří se stali dobrovolníky u pacientů s nemocí AIDS, protože se chtějí o tomto onemocnění dozvědět více – jak se přenáší, jak se léčí, jak se projevuje. Můžeme sem také zařadit dobrovolníky, kteří svou dobrovolnickou činnost vykonávají na misích v zahraničí, protože chtějí poznat jiné kultury, cestovat, vidět něco nového.

Funkce rozvoje osobnosti dle autorů VFI (Clary et al, 1998) nabízí jednotlivci možnost se skrze dobrovolnickou činnost realizovat, zdokonalit se. Ty, kteří ve výzkumech tíhnou k výrokům, které řadíme pod tuto funkci dobrovolnické činnosti, můžeme pomyslně zahrnout pod dobrovolníky sobecké, protože souzní s výroky: „*díky dobrovolnictví se cítím důležitě; dobrovolnictví mi pomáhá zvednout mé sebevědomí; díky dobrovolnictví se cítím potřebně; dobrovolnictví mi pomáhá cítit se lépe; díky dobrovolnictví mohu najít nové*

⁵ „*Volunteering increases my self-esteem.*“ (Clary et al, 1998, str. 1520)

přátele.“ (Clary et al., 1998, str. 1520) (Vlastní překlad)⁶ Jednotlivec, který se stává dobrovolníkem právě proto, aby využil funkci rozvoje osobnosti, je dobrovolníkem sobeckým, Daniels (1998 in Frič, Pospíšilová, 2010) popisuje takového dobrovolníka jako motivovaného touhou duševně se rozvíjet a růst.

Zároveň tuto motivaci k dobrovolnické činnosti spojuje Musick a Wilson (2007) s tím, že ji považují vzdělaní lidé za mnohem důležitější než lidé méně vzdělaní – čím vzdělanější respondenti, tím více pomyslných bodů přidávali v rámci důležitosti této funkce dobrovolnické činnosti. (Musick, Wilson, 2007)

3.1.3 Sociální funkce (Social)

„Dobrovolnictví je pro mě blízké lidi velmi důležitou aktivitou.“ (Clary et al., 1998, str. 1520) (Vlastní překlad)⁷ Snaha stát se součástí skupiny, zapadnout a vycházet s členy skupiny, která je pro nás důležitá – to jsou dle Musicka a Wilsona (2007) důvody k dobrovolnictví těch, kteří k naplnění svých potřeb jednotně využívají sociální funkce dobrovolnické činnosti.

Za dobrovolníky využívající sociální funkce považuje Musick a Wilson (2007) ty jednotlivce, kteří se stali dobrovolníky kvůli tomu, že to po nich někdo blízký chtěl – ať už se jedná o rodinné příslušníky nebo o přátele, kteří se sami dobrovolnické činnosti věnují – takto získávají dobrovolníci společenské uznání skrze dobrovolnickou činnost. Zjednodušeně Frič a Pospíšilová (2010) o sociální funkci říkají, že dobrovolníka k dobrovolnické činnosti vede touha posílit sociální vztahy.

Pro dobrovolníky, kteří se zapojili z výše zmíněných důvodů, je důležité společenské uznání a postavení. Proto i motivaci, zaměřenou na sociální funkci dobrovolnické činnosti můžeme označit za primárně sobeckou. Dle Clary et al. (1998) se sociální funkce dobrovolnictví dá odhalit v motivacích dobrovolníků skrze následující výroky: *„Mojí přátelé (moji blízcí) jsou dobrovolníky; lidé, kteří jsou mi blízcí chtějí, abych se věnoval dobrovolnické činnosti; známí sdílí zájem o služby komunitě; lidé, kteří mi jsou blízcí, si hodně váží komunitního zapojení; dobrovolnická činnost je velmi důležitou aktivitou pro mé blízké.*“ (Clary et al., 1998, str. 1520) (vlastní překlad)⁸

⁶ *„Volunteering makes me feel important; volunteering increases my self-esteem; volunteering makes me feel needed; volunteering makes me feel better about myself; volunteering is a way to make new friends.*“ (Clary et al., 1998, str. 1520)

⁷ *„Volunteering is an important activity to the people i know best.*“ (Clary et al., 1998, str. 1520)

⁸ *„My friends volunteer; people I'm close to want me to volunteer; people I know share an interest in community service; others with whom I am close place a high value on*

Ve studii Profile of Illinois (2001 in Musick, Wilson, 2007) osm z deseti respondentů odpovědělo, že se věnují dobrovolnické činnosti, protože díky tomu získali šanci trávit čas s lidmi, jejichž společnost si užívají, sedmdesát čtyři procent respondentů odpovědělo, že díky dobrovolnictví dostávají šanci trávit čas s lidmi, kteří jim rozumí. (Profile of Illinois, 2001 in Musick, Wilson, 2007)

Dobrovolníci často zmiňují, že právě sociální faktor dobrovolnické činnosti je přiměl se zapojit. Organizace Single Volunteers (Nezadaní dobrovolníci) (vlastní překlad) (Musick, Wilson, 2007, str. 59) dobrovolnictví považuje za jedno z nejlepších míst, kde je možné najít stejně smýšlející lidi, kteří jsou zároveň otevření novým známostem.

3.1.4 Kariérní funkce (Career)

Pokoušíte se stát dobrovolníkem, abyste zlepšili své šance na pracovním trhu? Využíváte kariérní funkci dobrovolnické činnosti. Tento benefit spojovaný s dobrovolnickou činností je dle Musicka a Wilsona (2007) často využíván mladými lidmi, které vstup na pracovní trh teprve čeká. Z toho důvodu se podle těchto autorů rozhodnou věnovat se prozatím dobrovolnické činnosti, což jim následně cestu k zaměstnání usnadní, díky tomu, že během dobrovolnické činnosti získají potřebné zkušenosti a schopnosti. Dobrovolnická činnost také nabízí možnost získat nové, zajímavé kontakty, které se mohou později v životě hodit i v rámci kariéry. Kariérní funkce dobrovolnické činnosti dle Musicka a Wilsona (2007) není ale zajímavá pouze pro mladé lidi, ale také pro starší nezaměstnané.

Musick a Wilson (2007) poukazují na fakt, že v široké veřejnosti není obecně přijímáno za správné, pokud je dobrovolnická činnost vykonávána s vidinou materiálního zisku, neuvádí lidé kariérní funkci dobrovolnictví při dotazování příliš často. Musick a Wilson (2007) se domnívají, že jde jednotlivci jsou kariérní motivací k dobrovolnické činnosti přivedeni mnohem častěji, než vychází z výzkumů, a to na základě pozorování dobrovolnických organizací a škol, které své kampaně na nábor dobrovolníků zaměřují právě na tuto motivaci velmi často.

Hlavní motivací dobrovolníků využívajících kariérní funkci dobrovolnické činnosti je podle autorů VFI tedy získat zkušenosti pro kariéru. (Clary et al. 1998 in Frič, Pospíšilová, 2010) Případně, jak shrnují tuto funkci Chacón a Gurriérez (2017) získat nadstavbové znalosti z oblastí, které se dobrovolníkovi hodí v rámci profese nebo vzdělání.

Výroky metody VFI, které na tuto funkci odkazují jsou orientované primárně na benefity pro dobrovolníka: (Díky dobrovolnictví) „Získám nové kontakty, které by mi mohli

community service; volunteering is an important activity to the people i know best.“ (Clary et al., 1998, str. 1520)

pomoci v podnikání nebo kariéře; dobrovolnictví mi pomůže uspět v mé profesi; dobrovolnická činnost bude vypadat dobře v mém životopise, ...“ (Clary et al., 1998, str. 1520) (Vlastní překlad)⁹ Jak už jsme ale zmínili, Musick a Wilson (2010) věří, že tato funkce dobrovolnické činnosti a tyto benefity dobrovolnictví vyvolávají mezi lidmi největší nelibost. Dobrovolnictví je dle těchto autorů (Musick, Wilson, 2010) totiž považováno za činnost, ze které dobrovolník nesmí získávat mzdu, ale ani jiné materiální benefity. Musick a Wilson (2010) dále tvrdí, že materiální benefity jsou nutně spojené s kariérním postupem nebo kariérní změnou, které může dobrovolník díky své dobrovolnické činnosti dosáhnout. Dovysvětlují, že kariérní postup nebo získání lepší práce na základě dobrovolnické činnosti se může realizovat například skrze nové zkušenosti, znalosti nebo kontakty. Podle výzkumů Musicka a Wilsona (2010) se jedná o oblíbenou funkci dobrovolnické činnosti mezi muži. Ti podle jejich pozorování kariérní funkci dobrovolnictví v průměru hodnotí jako důležitou častěji než ženy. Ženy naopak v průměru hodnotí všechny ostatní funkce jako důležitější. Kariérní motivace ale výrazně ztrácí na důležitosti s narůstajícím věkem respondentů. (Musick, Wilson, 2010)

3.1.5 Protektivní funkce (Protective)

„Dobrovolnictví je dobrým útěkem od mých vlastních starostí.“ (Clary et al., 1998, str. 1520) (vlastní překlad)¹⁰ Dobrovolnictví může být pro dobrovolníky možností, jak se ve svém životě vyrovnat s těžkými situacemi – Musick a Wilson (2010) zmiňují dobrovolnickou činnost jako nápomocnou, ať už se jedná o léčení závislostí, vlastní onemocnění, nebo o ztrátu blízkého člověka. Do této kategorie motivace k dobrovolnictví spadá také touha být užitečný a potřebný ve světě, který si produktivity nadmíru cení. (Musick, Wilson, 2010)

Protektivní funkce dobrovolnictví se podle Chacóna, Guttiéreze et al (2017) zaměřuje na ochranu vlastního ega nebo na snahu uniknout před svými problémy. Jedinec svou dobrovolnickou činností dle Clary et al. (1998) aspiruje na řešení svých osobních problémů, nebo se pokouší redukovat pocit viny. (Clary et al., 1998 in Frič, Pospíšilová, 2010)

I protektivní funkce je funkcí, která oslovuje jedince řízeného sobeckou motivací k dobrovolnictví. Zaměřuje se totiž primárně na osobní problémy dobrovolníka, jeho ego

⁹ *„I can make new contacts that might help my business or career; volunteering will help me to succeed in my chosen profession, volunteering experience will look good on my résumé.“* (Clary et al., 1998, str. 1520)

¹⁰ *„Volunteering is a good escape from my own troubles.“* (Clary et al., 1998, str. 1520)

nebo pocit viny. „*Nezáleží na tom, jak se cítím, díky dobrovolnictví na to dokážu zapomenout; díky dobrovolnictví se cítím méně osamělá; dobrovolnictví mi pomáhá uniknout od mých vlastních problémů apod.*“ (Clary et al., 1998, str. 1520) (Vlastní překlad)¹¹

Jak zmiňuje Musick a Wilson (2007), protektivní funkce je zároveň častěji detekovaná u jednotlivců z chudších sociálních poměrů. To si autoři vysvětlují tak, že tyto skupiny lidí mívají obvykle nižší sebevědomí než lidé z lepších sociálních poměrů nebo lidé vzdělanější – při závažnějších osobnějších problémech s větší pravděpodobností tyto lidé volí únik před řešením. Takovým útekem může být například dobrovolnická činnost. Podle studií, které nalezneme u Musicka a Wilsona (2007) je tato funkce typickou pro lidi rozvedené, kteří uvádí, že jim dobrovolnická činnost pomáhala vyrovnat se s vlastními problémy a pocitem osamělosti. Naproti tomu lidé, kteří jsou bez partnera ale nerozvedení, tedy nesezdání, nehodnotí tuto motivaci jako důležitější než ostatní respondenti.

3.1.6 Funkce porozumění (Understanding)

Jedinci, které k dobrovolnické činnosti motivuje tato funkce, se často dle Chacóna a Guttiréze (2017) snaží nalézt své silné stránky a pokouší se porozumět věcem skrze přímou zkušenost, přímý kontakt, zjistit víc o příčinně daného problému, který je zajímavý.

Jednotlivec dobrovolnickou činností využívá jako formu osobního růstu a zvýšení sebevědomí – mnozí jednotlivci měli před započátkem dobrovolnické činnosti pocit, že nemají co nabídnout, díky dobrovolnictví ale zjistili, že existuje plno věcí, ve kterých jsou poměrně úspěšní a mohou skrze tyto své schopnosti pomáhat dále. (Musick, Wilson, 2007)

Do této kategorie zahrnujeme také dobrovolnickou činnost, kterou motivuje touha učit se, vyzkoušet si něco nového. (Clary et al. 1998 in Frič, Pospíšilová, 2010)

Zároveň je ale dobrovolnická činnost, která závisí na této funkci dobrovolnictví, sobecká. „*Mohu objevit své silné stránky; mohu se naučit, jak jednat s různými typy lidí; Díky dobrovolnictví získávám novou perspektivu.*“ ... (Clary et al., 1998, str. 1520) (Vlastní

¹¹ „*No matter how bad I've been feeling, volunteering helps me to forget about it; by volunteering I feel less lonely; volunteering is a good escape from my own troubles, ...*“ (Clary et al., 1998, str. 1520)

překlad)¹² Díky dobrovolnictví získává jednotlivec možnost seberealizace, ale zároveň může pochopit věci skrze přímou zkušenost a objevit své silné stránky. (Musick, Wilson, 2007)

V rámci shrnutých poznatků o VFI budou v následující kapitole uvedeny možnosti, jak tyto informace používat při kampaních a nábořech dobrovolníků a při péči o aktivní dobrovolníky.

3.2 Praktické využití VFI

V rámci VFI bylo představeno 30 různých výroků, rozdělených do šesti kategorií, které reprezentovaly důvody, proč se může jednotlivec stát dobrovolníkem. Respondenty byli dobrovolníci, jež k dobrovolnictví přivedlo velké množství různých motivací. VFI je založeno na teorii funkcionálních motivů, která předpokládá, že každý jednotlivec má určité osobní a sociální potřeby a cíle. Daný jedinec jedná tak, aby tyto potřeby naplnil. K tomu, jak už jsme také zmiňovali, mu může sloužit i dobrovolnictví. (Musick, Wilson, 2010) Jak tyto znalosti využít při náboru dobrovolníků? V případě VFI se musíme zeptat samy sebe: Jaké potřeby daný člověk naplňuje skrze dobrovolnictví? Abychom pochopili a dokázali správně operovat s dobrovolníkem, musíme dle Clary et al. (1992) vědět, co daného jednotlivce k dobrovolnické činnosti vede, jaké své potřeby by mohl dobrovolnictvím naplnit – a přesně to mu nabídnout. Autoři zmiňují, že pokud se nám podaří úspěšně identifikovat po čem touží potenciální dobrovolník, není těžké najít cestu k jeho zapojení do dobrovolnické aktivity. Dle názoru autorů si lidé lehce osvojí nové chování, pokud budou přesvědčeni, že toto chování uspokojí jejich potřeby lépe než jejich aktuální chování. Klíčem pro zapojení nerozhodných jednotlivců do dobrovolnické činnosti je ukázat jim, že jejich participace v dobrovolnictví by lépe uspokojila jejich potřeby než pasivita. (Clary et al., 1992)

Autoři ale přiznávají, že těžké může být i přijít na to, co je pro danou cílovou skupinu důležité. Je-li potřeba zaujmout pro dobrovolnickou kariéru studenty, očekává Clary et al. (1992), že se lidem přirozeně bude kariérní motivace jevit jako nejrelevantnější. Autoři s tímto ale úplně nesouhlasí, přestože mladí lidé vskutku kariérní funkcí motivováni bývají, někdy jsou ale silněji motivováni funkcí porozumění, která jim nabízí možnost poznat a učit se přímou zkušeností o věcech, které je zajímají. (Clary et al., 1992)

¹² *I can explore my own strengths; i can learn how to deal with a variety of people; volunteering allows me to explore different career options, ...* (Clary et al., 1998, str. 1520)

Autoři VFI nabízí postup, jak inventář motivů využít při nábořech dobrovolníků. Prvním krokem je si vybrat cílovou skupinu, kterou chceme oslovit a vhodně vybrat ty funkce dobrovolnické činnosti, které věříme, že by je mohli nejvíce oslovit. (Clary et al., 1998) To je velmi důležité, protože pokud budou na danou skupinu aplikovány takové funkce, které nereflktují, kampaň bude neúspěšná. (Clary et al., 1992)

Clary et al. (1992) doporučují vytvářet kampaně na základě dotazníkového šetření VFI aplikované na jednotlivcích z takové sociální skupiny, na kterou chceme kampaň zaměřit. Autoři předpokládají, že díky tomu se podle motivací vyprofilují konkrétní skupiny, které následně určují podobu jednotlivých kampaní tak, aby byly co nejlépe zacílené. (Clary et al., 1992) Takto získává dobrovolnická instituce nový způsob, jak potencionální dobrovolníky oslovit se zaměřením konkrétně na ně. Stejným způsobem nabízejí autoři využití VFI i při přímém kontaktu s jednotlivcem, který je považovaný za potencionálního dobrovolníka. Na základě jím uvedených motivací lze nabídnout konkrétní podobu dobrovolnictví, která naplní preferovanou funkci. Autoři také připomínají, že je vhodné v kampaních i při osobním kontaktu zmínit, že jakákoliv jejich potřeba bude lépe naplněna dobrovolnickou činností než aktuální pasivitou. (Clary et al., 1992)

Clary et al. (1992) zdůrazňují, že ne všechny aktivity jsou vhodné pro každého jednotlivce – pokud koordinátor porozumí motivacím dobrovolníka a tomu, co od dobrovolnické činnosti očekává, usnadní mu to přiřazování dobrovolnické činnosti. (Clary et al., 1992) Jak zmiňuje i Musick a Wilson (2010), dobrovolník, kterého silně motivuje sociální funkce dobrovolnictví, nebude šťastný, pokud bude vykonávat dobrovolnickou činnost, která nezahrnuje lidský kontakt. (Musick, Wilson, 2010) Pro dobrovolníka, motivovaného hodnotovou funkcí dobrovolnictví, je důležité, aby se skrze zpětnou vazbu přesvědčil, že jeho činnost skutečně pomáhá lidem v nouzi. (Clary et al., 1992)

Dobrovolník je zařazen do dobrovolnické činnosti, podle autorů teorie ale nesmíme zapomenout, že jeho potřeby a funkce dobrovolnictví nejsou důležité pouze při náboru, ale také v případě, že už se dané aktivitě věnuje. Clary a Snyder (1999) zmiňují, že důležité je, aby přiřazená dobrovolnická činnost splňovala dobrovolníkovi potřeby a cíle dlouhodobě. Jenom spokojený dobrovolník vykonává dobrovolnickou činnost po delší dobu. Autoři (Clary et al. 1992) ale odmítají, že by stačilo, aby koordinátoři hlídali, že jsou naplňovány ty potřeby, které byly pro dobrovolníka důležité při jeho náboru. Motivace i potřeby, jak upozorňuje Clary et al. (1992), se mohou měnit a koordinátoři musí přizpůsobovat činnosti

jednotlivcům tak, aby naplňovaly zrovna ty potřeby, které jsou pro daného dobrovolníka v danou chvíli nejdůležitější. I v případě nezměněných motivací jednotlivce ale autoři doporučují, aby se koordinátor snažil dobrovolníkům nabízet různé úkoly, které využívají stejné funkce dobrovolnické činnosti, aby jim dobrovolnická činnost nezevšedněla. (Clary et al., 1992)

3.3 Závěr VFI

Ač se dle Hustinx, Cnaan a Handyho (2010) jedná o běžně používaný nástroj při hledání motivů jednotlivců k dobrovolnické činnosti (Hustinx, Cnaan, Handy, 2010), vyčítají Cnaan a Goldberg-Glen (1991) metodě VFI, že motivace jsou pojímány izolovaně, jako by se jednalo o jevy stojící osamoceně, zatímco oni je chápou jako jevy spojené v kombinaci pro každého dobrovolníka jedinečné. Zároveň se vyhrazují proti bipolaritě VFI, která předpokládá, že člověk je buď sobecky nebo altruisticky zaměřený. Předpokládají, že člověk jedná i ze sobecké i z altruistické motivace. (Cnaan, Goldberg-Glen, 1991)

VFI je ale velmi oceňovaným nástrojem ke zkoumání motivů a autory *Volunteers: A Social Profile* (Musick, Wilson, 2007) je považován za „jeden z neznámějších a nejsložitějších psychologických nástrojů na zkoumání dobrovolnických motivů vůbec.“ (Musick, Wilson, 2007, str. 56) (Překlad vlastní)¹³

Na předchozích stránkách bylo popsáno, že v rámci VFI rozlišujeme šest různých funkcí dobrovolnictví, které mohou dobrovolníci při své dobrovolnické činnosti využívat. Autoři jsou zastánci funkcionální teorie, a tak předpokládají, že každý člověk má určité potřeby a jedná tak, aby je naplnil. To se může dít i skrze dobrovolnictví. Autoři (Clary et al. 1998, 1996) rozpoznávají šest typů motivací, rozdělených na základě toho, které potřeby dobrovolník chce naplnit. Jedná se o hodnotovou funkci (pokud dobrovolník vyznává určité hodnoty a ty si přeje naplňovat, záleží mu na vyjádření těchto svých hodnot ve společnosti, aj.), funkci rozvoje osobnosti (daný jednatel využívá této funkce dobrovolnictví, pokud se snaží skrze dobrovolnickou činnost o rozvoj své osobnosti – učení se nových věcí, poznávání nových kultur, aj.), sociální funkce (daný jednatel využívá sociální funkci dobrovolnické činnosti, pokud se stává dobrovolníkem patřil do komunity, jeho přátelé chtějí, aby se stal dobrovolníkem, aj.), kariérní funkce (daný jednatel využívá kariérní funkce dobrovolnictví, pokud za dobrovolnickou činností hledá zkušenosti nebo kontakty,

¹³ „The best-known and most sophisticated psychological theory of volunteer motivations takes a functional approach.“ (Musick, Wilson, 2007, str. 56)

kteřé by mu pomohli v kariěře, aj.) protektivní funkce (daný jednotlivec využívá protektivní funkce, pokud se skrze dobrovolnickou činnost vyrovnává se svými osobními problémy, snaží se zbavit se pocitu viny, aj.), funkce porozumění (daný jednotlivec využívá funkce porozumění, pokud se například stal dobrovolníkem u pacientů s konkrétní nemocí proto, aby se o té nemocí dozvěděl co nejvíce, nebo se snaží najít své silné stránky, aj.). Jedná se o funkce dobrovolnictví, které právě zároveň vyjadřují i benefity, které z dobrovolnické činnosti daný člověk očekává a jaké potřeby skrze dobrovolnickou činnost chce naplnit. (Clary et al. 1998)

Zároveň výzkumy (Clary, Snyder, 1999) zjistili, že funkce dobrovolnictví jsou důležité nejen při snaze jednotlivce pro dobrovolnictví získat, ale také pro jeho dlouhodobé setrvání v dobrovolnické činnosti. Dobrovolník, který není spokojený s naplněním své primární motivace, dle výzkumu nesetrvává v takovéto činnosti dlouhodobě. Jednotlivci, kteří ve výzkumu zmínili, že pro ně některá z funkcí není důležitá, při dobrovolnické činnosti nebyli spokojení, ač v rámci dané nedůležité funkce mohli dostávat nadstandardní benefity. (Clary, Snyder, 1999)

VFI má kromě popisné funkce rozpoznání motivace dobrovolníků také při stanovení strategie při náborech a udržení dobrovolníků, jak uvádí přímo autoři této teorie. Podle funkcionální teorie jsou dobrovolníci spokojeni se svou dobrovolnickou činností pouze, pokud naplňuje jejich potřeby a cíle. Koordinátoři by dle Clary a Snydera (1999) měli usilovat o to, aby byly potřeby dobrovolníků naplněny, dobrovolníci byli spokojení a zůstali v dané organizaci co nejdéle. Zdůrazňují také důležitost toho, aby koordinátor vybíral dobrovolnické činnosti na základě toho, co dobrovolník od dobrovolnické činnosti čeká a jaké funkce dobrovolnické činnosti si přál naplnit, tyto motivace se ale mohou v čase měnit, a tak je nutné i sledovat a zjišťovat, jaké funkce dobrovolnické činnosti by dobrovolník potřeboval využívat teď a vhodně mu podle toho zadávat úkoly. Možností, jak prodloužit dobrovolníkovo působení je i nabízení různých úkolů tak, aby dobrovolník nevykonával neustále stejnou činnost a ta ho nepřestala bavit. (Clary, Snyder, 1999)

4 Teorie čtyř motivů pro zapojení se do komunity

Další teorie reflektující dobrovolnictví z psychologického hlediska je Batsonova teorie čtyř motivů (Batson et al., 2002), která nepovažuje motivy za předem určené, ani jasně dané, ale chápe je jako síly, které reagují na hrozby nebo příležitosti v závislosti na hodnotách a osobních preferencích daného jednotlivce. (Batson et al., 2002) Tato teorie se zaměřuje

explicitně na egoismus, jakožto jednu ze čtyř motivací pro dobrovolnictví – tedy jako dobrovolnictví vykonávané pro vlastní prospěch. To zajímá i nás v rámci této bakalářské práce, protože egoistickou motivací, která je zaměřena na vlastní prospěch jednotlivce, můžeme považovat za sobeckou. Autor ale přichází se čtyřmi motivy pro zapojení se do komunity – dalšími jsou altruismus, kolektivismus nebo principialismus.

4.1 Východiska teorie čtyř motivů pro zapojení se do komunity

Batson a jeho tým (2002) využívají pro vysvětlení a stanovení motivů pro zapojení se do dobrovolnické činnosti konceptuální analýzy a přichází se čtyřmi motivacemi, kterými vysvětlují jednání – egoismem, altruismem, kolektivismem a principialismem. Motivace dělí do těchto kategorií na základě toho, komu dobrovolnická činnost nejvíce prospívá. (Batson et al., 2002)

V rámci této teorie jsou podle Batsona et al. (2002) motivy považovány za síly orientované směrem na určitý osobní nejvyšší cíl, který vede k dosažení nebo udržení takového stavu, který považujeme za důležitý pro svůj blahobyt a spokojenost. (Batson et al., 2002) Pojem "nejvyšší cíl" v kontextu motivace popisuje hodnoty, kterých se jedinec snaží dosáhnout a které jsou pro něj nejdůležitější. I nejvyšší cíl se může ale měnit v čase a odkazuje pouze na to, čeho se daný jedinec pokouší dosáhnout v danou chvíli. Dalším důležitým pojmem Batsonovy teorie jsou instrumentální cíle. Instrumentální cíle jsou takovými cíli, které slouží pouze jako prostředek k naplnění cíle nejvyššího, a tak v případě, že jedinec najde jinou, efektivnější cestu ke svému nejvyššímu cíli, je pravděpodobné, že bude tento daný instrumentální cíl nahrazen jiným instrumentálním cílem. (Batson et al., 2002)

Snaha o zdoání jakéhokoliv cíle, ať už instrumentálního nebo nejvyššího, často vytváří různé vedlejší produkty, které ale nejsou sami od sebe cíli našeho jednání. Batson et al. (2002) mluví o nezamýšlených důsledcích, a právě v rámci nezamýšlených důsledků můžeme, ač jednáme pro vlastní dobro, pomáhat ostatním lidem, případně komunitě, aniž by to bylo našim hlavním, případně vedlejším cílem.

Batsonova teorii je pojednána i v této práci, protože popisuje naprosto nový přístup k motivacím a dobrovolnické činnosti. Batson et al. (2002) motivy k dobrovolnictví nerozděluje podle potřeb, které jimi mohou být naplněny, ale řadí je do čtyř skupin, které jsou jasně rozdělené dle hlavního beneficienta dobrovolnické činnosti. Těmito skupinami jsou egoismus, altruismus, kolektivismus a principialismus. Nelze je hodnotit podle

prospěšnosti nebo kvality a autor nepočítá s tím, že by některý motiv pro dobrovolnickou činnost byl horší než jiný. (Batson et al., 2002)

Nejen egoistický, pocitově označován za problematický, ale každý prvek skupiny motivů přináší výhody, ale je i autory (Batson et al., 2002) chápán jako problematický. Pochopit jednání, které má za následek všeobecné dobro, je dle nich možné pouze při zevrubném chápání těchto čtyř motivů. Zároveň autoři přiznávají, že se nejedná o motivy výlučné a u jednotlivce může být zároveň nalezena více než jedna skupina těchto motivů k dobrovolnické činnosti – ty spolu mohou být v konfliktu nebo se navzájem doplňovat.

Vzhledem k tomu, že tématem práce je souhrn poznání o sobeckém dobrovolnictví a Batsonova teorie sleduje daleko širší koncepci zapojení se do komunity a jednání pro společné dobro, bude v této práci nadále uváděno dobrovolnictví tam, kde Batson používá i další jednání pro společné dobro, pod které dobrovolnictví řadí.

Na následujících stránkách bude zevrubně pojednán každý z těchto motivů.

4.1.1 Egoismus: dobrovolnictví, které má za cíl vlastní prospěch jednotlivce

Egoismus je podle autorů této teorie (Batson et al., 2002) nejzřejmějším motivem pro dobrovolnickou činnost. Jsme motivováni egoismem, ačkoliv se může zdát, že jednáme vzhledem ke společnému dobru. Jednáme tak v tomto případě dle autorů ale pouze s vidinou naplnění nějakého vlastního, osobního cíle. To platí i v případě, že všeobecné dobro je pouze nezamýšleným důsledkem snahy o naplnění vlastního cíle. Přesným příkladem egoistické motivace, který zmiňují ve své publikaci Batson et al. (2002), vedoucí neúmyslně k vyššímu dobru, je motivace studenta, čekajícího na vstup na trh práce. Protože má větší množství volného času a pracovat ještě nemůže, stává se dobrovolníkem. Je to pro něj výhodné – dobrovolnická činnost mu pomůže nasbírat zkušenosti, které se mu na trhu práce budou hodit. Dobrovolnická činnost vylepší jeho životopis a tím i jeho možnosti uplatnění se na trhu práce. Student vykonává dobrovolnickou činnost v pečovatelském domě, tato jeho činnost má pozitivní dopad, který ale není jeho motivací. Čas dobrovolnickou činností netráví, protože se jedná o dobrou a záslužnou věc, ale autoři odhalují, že se dobrovolnické činnosti věnuje proto, aby si splnil vlastní cíl – tedy zlepšil svůj životopis. (Batson et al., 2002)

Batson et al. (2002) z podstaty nevylučují, že činnost jednotlivce je zároveň nejvíce prospěšná pro něj samého a zároveň se jedná o vykonávání všeobecně dobrého. Tohoto aspektu dle zmiňovaných autorů egoistické motivace využívají často politici a sociální

aktivisté při snaze vyburcovat společnost k práci pro všeobecné dobro – varují před důsledky znečištění ovzduší, špatně financovaných škol, chudoby pro nás a naše děti. Autoři zdůrazňují, že se v nás pokouší vyvolat právě motivaci egoistickou – abychom si do budoucnosti pojistili vlastní prospěch tím, že si začneme počínat s ohledem na všeobecné dobro. Nebo abychom se jednáním s ohledem na všeobecné dobro alespoň vyhnuli propadu naší životní úrovně. (Batson et al., 2002)

Lidé se dle Batsona et al. (2002) také stávají dobrovolníky, pokud sobě samotným nebo ostatním chtějí ukázat jak pečujícími, zodpovědnými, starostlivými a dobrými lidmi jsou. Přínos jejich dobrovolnické činnosti k všeobecnému dobru je důležitý, jejich motivy jsou ale považovány za egoistické.

Autoři nevyvrací, že je možné úspěšně motivovat potenciální dobrovolníky k dobrovolnické činnosti, jsou-li osloveni skrze své egoistické motivace. Dobrovolnická činnost, přestože je motivována vidinou vlastního prospěchu, může vést jako nezamýšlený důsledek i ke společenskému prospěchu. (Batson et al., 2002)

Egoisticky motivovaný člověk v případě, že najde lepší, méně pracnou nebo rychlejší cestu k naplnění svého cíle dobrovolnickou činností opustí a zaměří se na nově nalezenou, jednodušší cestu. To je hlavním problémem této motivace. A tak se student, zmiňovaný na začátku této kapitoly, který si chtěl dobrovolnickou činností vylepšit svůj životopis, dobrovolnictví pravděpodobně příliš dlouho věnovat nebude. Jeho cíl, tedy možnost přidat si do životopisu svou dobrovolnickou činností, byl dle Batsona et al. (2002) splněn ve chvíli, kdy vešel do dveří pečovatelského domova. K dobrovolnické činnosti tím pádem není dál motivován.

4.1.2 Altruismus: Dobrovolnictví s cílem prospět jednomu nebo více jednotlivcům

Jednání, které má za cíl zlepšení života jednoho nebo více jednotlivců je považováno v kontextu dobrovolnictví za altruistické. Pokud tedy jedním ze zmíněných jednotlivců není dobrovolník samotný. V případě altruismu je dobrovolník motivován pocitem empatie nebo sounáležitosti s někým, kdo potřebuje pomoci. (Batson et al., 2002)

Altruisticky motivované jednotlivce není dle Batsona et al. (2002) obtížné zainteresovat do pomoci člověku, se kterým cítí empatii nebo sounáležitost. Autoři ale zmiňují, že je altruisticky motivované dobrovolníky obtížné zapojit do globálních problémů. Vysvětluje to tak, že lidé, kteří potřebují pomoci jsou příliš vzdálení, jejich problémy jsou příliš abstraktní a dlouhodobé. Altruističtí dobrovolníci si k nim dle autorů nedokáží vytvořit

„vztah“ a nedokáže pocítit empatii, která by je přinutila jednat v prospěch postižených globálními problémy. Proto autoři odmítají, že by bylo možné počítat s tím, že by se altruisticky motivovaní lidé chtěli zapojit a vyřešit větší a globálnější problémy se znečištěním vzduchu, chudobou nebo bezdomovectvím.

V konceptu všeobecného dobra nachází autoři stejný problém s altruismem jako s egoismem. Lidé, kteří jsou motivováni altruismem, se dle Batsona et al. (2002) primárně o všeobecné dobro nezajímají – jde jim o to, aby jejich činy pomohli jednomu konkrétnímu jedinci nebo skupině. Cestu ke konání všeobecně dobrého ale altruismus neotevívá, protože pokud k všeobecnému dobru vede, je to v podstatě nahodilé. (Batson et al., 2002) I silné empatické pocity k jednotlivci navíc autoři nepovažují zpravidla za záruku dlouhodobé povahy dobrovolnické činnosti – altruisticky motivovaní dobrovolníci nevydrží u dobrovolnické činnosti dlouho.

Autoři ale nepopírají, že altruismus jako motivace k dobrovolnictví může přispívat ke zlepšení i u větších a abstraktnějších problémů. Z aktuálních výzkumů dle autorů (Batson et al., 2002) vyplývá, že je-li vyvolána empatie k jednotlivým zástupcům stigmatizované skupiny (lidé bez domova, lidé s AIDS, aj.), vede tato empatie jednotlivce k jednotlivci i ke zlepšení chování daného dobrovolníka k lidem z této skupiny. Empatii se snaží vyvolat i aktivisté v rámci kampaní na ochranu životního prostředí prostřednictvím personifikace (řeky umírají, matka Země, znásilnění krajiny), která pomáhá v lidech vyvolávat empatii a motivuje je k činu. (Batson et al., 2002)

4.1.3 Kolektivismus: Dobrovolnictví zaměřené na pomoc skupině

Kolektivismus vyjadřuje dle autorů touhu jednotlivce pomoci skupině. Batson et al. (2002) zmiňují, že nezáleží na tom, o jak velkou skupinu se jedná – může jít o dva lidi, třeba v případě rodiny nebo manželství, ale může jít i o několik miliard lidí, například o ženy, konkrétní rasu, náboženskou příslušnost, sociální třídu nebo o veškeré lidstvo. Autoři zájem o danou skupinu nepodmiňují příslušností jedince k této skupině. Dobrovolník se dle autorů zajímá o určitou skupinu, jejíž harmonická existence je nebo může být nějak ohrožena, narušena, nebo by mohl být aktuální stav této skupiny nějak vylepšen.

Jako příklad autoři uvádí jednotlivce, který se v rámci dobrovolnické činnosti angažuje v rámci stavění domů pro sociálně slabé jedince, s cílem zmírnit jejich obtížnou situaci. (Batson et al., 2002) Autoři zdůrazňují, že dobrovolník nepomáhá konkrétnímu chudému

člověku, ani nestaví dům pro své blízké – nemůžeme mu tedy přiřknout prostý altruismus, nebo egoismus. Jedná se o motivaci kolektivistickou. (Batson et al., 2002)

I tento pohled na motivaci k dobrovolnictví samozřejmě zahrnuje určité negativní aspekty. Dle autorů se typicky nejvíce zajímáme o to, aby se dobře žilo skupině, které jsme součástí – přirozeně svět rozdělujeme na My a Oni a je těžké přesvědčit jednotlivce, aby se zajímali i o prosperitu jiné skupiny. Autoři ukazují situaci na praktickém příkladu – v rámci dobrovolnictví u pacientů s AIDS, který je považovaný za chorobu homosexuálů, pocítujeme pouze velmi malou touhu pomáhat od heterosexuálních jednotlivců. Tito lidé to nepovažují za problém, který by se jich týkal, přijde jim, že s tím nemají nic společného a jedná se tedy o problém toho pomyslného Oni. (Batson et al., 2002)

Jednotlivci jsou dle autorů často ovlivněni skupinovou identitou – mohou, a často i jednají s hlavním cílem celkové prosperity uvnitř své skupiny. Autoři si ale nejsou jisti, zda je možné takovéto pocity sounáležitosti pocítovat i k lidem ze skupiny jiné. (Batson et al., 2002)

4.1.4 Principialismus: Dobrovolnictví jako způsob naplnění morálních principů

V případě této motivace má jednatel dle Batsona et al. (2002) potřebu dostat určitému morálnímu principu, například spravedlnosti. Autoři principialismus označují za nejčistší motivaci k dobrovolnické činnosti a to proto, že principialismus není založen na pomoci sobě, není omezován šířkou skupiny, do které se cítíme patřit a ani se nezakládá na pocitech empatie, které jsou považovány za nestálé a omezené.

Jako ilustraci principialismu uplatňovaného v praxi autoři uvádějí běžné příklady ze života, často opakované tvrzení před volbami, že je naší povinností jít volit, nebo intuitivní pocit odpovědnosti za ochranu přírody, který nám nedovoluje vyhazovat odpadky v přírodě. (Batson et al., 2002)

Za největší problém principialistické motivace považují autoři to, že vlastně dost dobře nedokážeme pochopit a vysvětlit, jak funguje. Zdá se, že morální principy, alespoň ty základní a universální, platí vždy. Pokud ale jednatel jeho jednání, které je v rozporu s jeho morálními principy, vede směrem k vysněnému cíli nebo prospěchu, má každý takový jednatel podle autorů výbornou schopnost racionalizovat a obhajovat své vlastní jednání, a to jak sobě, tak i ostatním. Nemáme problém obhájit si, proč není špatně nevynakládat úsilí do recyklace, nebo proč není potřeba řešit problémy vyvolané majetkovými nerovnostmi mezi žáky škol (v US.) (Batson et al., 2002)

Autoři (Batson et al., 2002) zmiňují, že abstraktnost morálky a morálních principů pomáhá lehce najít výmluvy a obhajoby, které pomohou profitovat s „čistým svědomím.“ Autoři přicházejí s palčivou myšlenkou – není principialismus pouze záminkou pro nepřiznaný egoistický cíl, který prospívá nám samým – vyhnout se sociální a osobní cenzuře, případně získat sociální důvěru, nebo zvýšit sebedůvěru? Podle autorů si vždy najdeme cesty, jak se vidět jako jednající nejspravedlněji, ač zřejmě a viditelně spravedlivě nekonáme – i když máme nějaké morální principy, můžeme si to, že se rozhodneme nepomoci, nevěnovat se dobrovolnictví nebo nejednat s ohledem na všeobecné dobro, racionalizovat tím, že sami sebe přesvědčíme, že ve specifických situacích nebo na specifické osoby se náš morální princip nevztahuje. Jak dále uvádí autoři, nemáme ani problém se přesvědčit, že jsme jednali morálně správně, i když jsme se správně vlastně vůbec nezachovali. (Batson et al., 2002)

4.2 Praktické využití Batsonovy teorie čtyř motivů

Jak bylo nastíněno v předchozích kapitolách, Batson et al. (2002) předpokládá, že existují čtyři motivy pro dobrovolnictví, přičemž každý z těchto motivů má své výhody a nevýhody. Jednotlivec může být k dobrovolnické činnosti přiveden i více motivy a autoři doporučují, aby se apelovalo na správné kombinace těchto motivů. Pokud má dobrovolník k dobrovolnické činnosti ty správné motivy, bude aktivnější a jeho dobrovolnická participace bude trvat po dlouhou dobu.

Nejslibněji se dle autorů (Batson et al., 2002) jeví kombinace principialismu (konání na základě pocitu morální zodpovědnosti) a altruismu, případně kolektivismu. U altruismu se autoři potýkají s tím problémem, že jednotlivci zaslepí rozumné uvažování emoce a rozhodne se pomáhat konkrétnímu člověku (nebo skupině lidí), i pokud by v rámci této pomoci měl ublížit někomu dalšímu. Altruisticky motivovaní dobrovolníci zase považují všechno ostatní za problém, který se jich netýká a plně se soustředí na prosperitu daného jednotlivce nebo skupiny. (Batson et al., 2002) Za jiný problém empatické motivace považuje Batson et al. (2002) fakt, že empatie v závislosti na čase vyprchává, a tak není neobvyklé, že empatictí dobrovolníci nezůstávají v dobrovolnické činnosti dlouhodobě. (Batson et al. 2002) Pokud je ale druhou motivací daného jedince principialismus, situace se dle autorů změní – v případě principialismu je jednotlivec motivovaný svými morálními principy. Velkou nevýhodou principialismu je fakt, že vzhledem k abstraktnosti morálky není pro jednotlivce dle Batsona et al. (2002) těžké omluvit si jakékoliv chování jako nutné, spravedlivé a bránit se chování správnému. Zároveň je ale principialismus

považován autory za motivaci, která může jednotlivci do dobrovolnictví poskytnout perspektivu a rozum. Pokud by tedy dobrovolníka motivoval principialismus společně s altruismem nebo kolektivismem, který jednotlivci poskytne emocionální sílu a touhu pomoci trpícím lidem, dostáváme se dle autorů k mnohem dlouhodobějšímu a aktivnějšímu dobrovolnictví, než pokud by byly motivy rozdělené. (Batson et al., 2002)

Příkladem spojení motivů, který uvádí autoři této teorie, je příběh Jonathana Kozola, kterému ležela na srdci nerovnost chudých a bohatých dětí v americkém školství. Kozol se ale nezabývá pouze monitorováním těchto nerovností (pokud by nás jeho monitoring přinutil jednat proti nerovnosti ve školách, byli bychom motivováni principialismem), ale seznamuje nás s jednotlivými dětmi a jejich životy (tedy vyvolává v nás empatii) – tím nás donutí se o tuto nerovnost více zajímat. Nechce ale, abychom se o toto téma jen zajímali, chce nás přimět, abychom pomohli, a právě k tomu využívá silnou kombinaci motivů – principialismus a empatii vyvolaný zájem o danou skupinu dětí dle autorů (Batson et al., 2002) atakuje na naši morálku i na emoce.

Batson et al. (2002) doporučují, abychom i v případě jakéhokoliv náboru dobrovolníků jednali skrze souhru motivů tak, aby se motivy navzájem nevyklučovaly, ale doplňovaly se.

4.3 Závěr teorie čtyř motivů pro zapojení se do komunity

Batsonova teorie (2002) zřetelně popírá, že by se jednotlivec stával dobrovolníkem pouze z toho důvodu, že by v dobrovolnictví byly výhody pro něj samotného. Jednotlivé skupiny už známe, není tedy překvapivé, že konfliktní spojení motivů je často navázáno s altruistickým motivem, protože v rámci pomoci konkrétnímu jedinci, na kterém nám záleží a o kterého se staráme, zapomínáme na blaho komunit a skupin. (Batson et al., 2002)

Potenciál pro to, abychom se dokázali věnovat nejvyššímu dobru, je dle autorů (Batson et al., 2002) synchronizovat tyto skupiny motivů tak, aby nebyly konfliktní, ale naopak se vzájemně doplňovaly. U každé z nich zmiňují autoři slabiny i výhody a produkují tak dobrovolníky, kteří mají velmi omezený zájem a dosah – altruismus pohání dobrovolníka k tomu, aby se zajímal pouze o jednoho jediného člověka a pokoušel se mu pomoci, kolektivismus nechává dobrovolníka slepého k veškerým problémům, které se netýkají skupiny, o kterou se zajímá. Autoři trvají na tom, že potřebujeme dobrovolníka s touhou po spravedlnosti, který je ale zároveň hnaný empatií. Ta ho povede k tomu, aby věnoval svůj čas a jednal s cílem pomáhat.

Autoři této teorie jsou přesvědčeni, že pro efektivní a dlouhodobé dobrovolnictví je důležité najít správnou kombinaci motivů, za nejperspektivnější kombinaci považují motiv principialistický s empatií motivovaným altruismem, nebo kolektivismem. Tyto motivy se doplňují a poskytují dobrovolníkovi emocionální sílu i rozumovou stránku. Tím může být dobrovolník velmi efektivní, aktivní a v činnosti vydržet po dlouhou dobu. (Batson et al., 2002)

Autoři předpokládají, že propojení motivací komplementárně by v dobrovolnictví znamenalo velké změny. Vzhledem k zavedenému přístupu, který veškeré lidské motivace omezuje primárně na sobecké, je ale tomuto posunu v dobrovolnické činnosti bráněno. (Batson et al., 2002)

5 Reflexivní a kolektivní dobrovolnictví

Proč se lidé rozhodnout jednat pro dobro ostatních? Proč se stávají dobrovolníky? Neexistuje jednotná ani jednoduchá odpověď, která by nám důvody k dobrovolnické aktivitě jednotlivců vysvětlila. Podle Musicka a Wilsona (2007, str. 54) nelze uvádět důvody, kterými jednotlivci vysvětlují své zapojení do dobrovolnické činnosti jako reálné důvody, proč se daný člověk dobrovolnické činnosti věnuje – dobrovolník sám nemusí chápat, proč je dobrovolníkem, „*motivy mohou být také nepřiznané, smíšené nebo předstírané.*“ (Musick, Wilson, 2007, str. 55) (Překlad vlastní)¹⁴ To, co dobrovolníci uvádějí jako svojí motivaci k dobrovolnické činnosti tedy není autory považováno za dostatečnou informaci na zkoumání toho, co jedince opravdu motivovalo stát se dobrovolníkem. (Musick, Wilson, 2007)

V této kapitole bude sobecké dobrovolnictví pojednáno z pohledu teorie sociologické modernizace na základě poznatků *Collective and Reflexive Styles of Volunteering: A Sociological Modernization Perspective* (Hustinx, Lammertyn, 2003) a knihy *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století* (Frič, Pospíšilová, 2010). Tyto dvě publikace byly vybrány, protože se věnují tématu sobeckého dobrovolnictví. V textu *Collective and Reflexive Styles of Volunteering: A Sociological Modernization Perspective* (Hustinx, Lammertyn, 2003) a ve *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století* (Hustinx, Lammertyn, 2004 in Frič, Pospíšilová, 2010) najdeme sobecké dobrovolnictví pod názvem reflexivní dobrovolnictví, které ale, jak si hned představíme, konceptu sobeckého dobrovolnictví odpovídá.

5.1 Východiska ke zkoumání důvodů pro dobrovolnickou činnost

Jak zmiňuje Musick a Wilson (2007), mnoho sociologů se k motivacím jako důležitému bodu výzkumu pro pochopení určitého vzorce chování staví vyloženě skepticky. Popírají, že by se jakákoliv činnost jednotlivce nebo skupiny dala vysvětlit pouhým motivem, potřebou nebo impulsem. (Musick, Wilson, 2007, str. 55) Modernizační teorie, kterou nám představili Hustinx a Lammertyn (2002) i Frič a Pospíšilová (2010), v rámci které jsou zpracované i následující sociologické teorie, naznačuje, že se jedinci stávají sobectějšími a stále více individualistickými a to i z důvodu, že modernizace přináší posun od tradičních hodnot směrem k individuálním úspěchům a cílům. (Hustinx, Lammertyn, 2002; Frič, Pospíšilová, 2010) Mnozí sociologové dle Musicka a Wilsona (2007) nepopírají

¹⁴ „... because these reasons can be feigned, mixed, unacknowledged, or even unconscious.“ (Musick, Wilson, 2007, str. 55)

existenci motivací, nezastávají ale názor, že by se jednalo o skutečné příčiny jednání, které by leželi někde v naší mysli tak dlouho, než na ně přijde řada a aplikují se na rozhodnutí, které je potřeba udělat. V rámci sociologie, zmiňuje Musick a Wilson (2010) mluvíme o motivech jakožto o možnostech, jak přesvědčit své okolí, aby přijalo naše jednání a přinutit je na toto jednání zareagovat tak, jak my chceme a zároveň je donutit věřit, že pochází z dobrého úmyslu. I tak ale autoři věří, že sociologický pohled uznává motivům určitý vliv na jednání. Jako příklad uvádí chování ovlivněné strachem o mínění okolí – pokud tohle udělám, co na to budou říkat, jak to vysvětlím? Lidské jednání ovlivňuje tedy i přesvědčení, zda je toto jednání možné společensky přijatelně vysvětlit a rozumově odůvodnit. (Musick, Wilson, 2007)

I ze sociologického hlediska tedy vyvstává otázka: Jaký máte důvod k dobrovolnické činnosti? Ta ale pouze uvozuje otázky další. Proč mají různé skupiny lidí různé motivace k dobrovolnické činnosti? Sociologie dle Musicka a Wilsona (2007)) předpokládá, že motivace jsou společensky předurčené, že se nejedná o jedinečný prožitek každého jednotlivce. Sociální skupina, ze které daný jedinec vychází, ovlivňuje jeho jednání spíše než osobní potřeby. Dle autorů například muži mnohem častěji zmiňují jako důvod k dobrovolnické činnosti naplnění vlastní potřeby, zatímco ženy častěji zdůrazňují důležitost vykonávání dobrovolnické činnosti kvůli pomoci ostatním. Ženy dle výzkumů hodnotí všechny motivace jako důležitější než muži, kromě motivace k dobrovolnictví, která směřuje na získání nových kontaktů, které se budou hodit při podnikání. Ta z průzkumů vychází jako důležitější pro muže. Senioři samozřejmě jako nejméně důležité považují motivy spojené s kariérami příležitostmi a zkušenostmi, ale dobrovolnickou činnost vykonávají, protože mají hodně volného času a chtějí poznat nové lidi. (Musick, Wilson, 2007)

Dobrovolnictví sobecké ale výzkumníkům přidává další překážky – motivy, které dobrovolníci udávají jako svůj důvod pro dobrovolnickou činnost, jak varuje Musick a Wilson (2007), vůbec nemusí být reálné motivy, které je k dobrovolnické činnosti skutečně přivedli. Získávání benefitů skrze dobrovolnictví je dle těchto autorů považováno širokou veřejností za motivaci nesprávnou, a i dobrovolníci to výrazně cítí. Z toho důvodu dochází už při sběru dat ke zkreslení. Pro respondenty není vůbec lehké přiznat se k takovému důvodu k vykonávání dobrovolnické činnosti, který je považovaný za sobecký. (Musick, Wilson, 2007) Dle autorů je přijatelnější říct, že dobrovolnickou činnost vykonáváme, protože soucítíme s lidmi, kteří měli v životě menší štěstí než my. Naproti tomu ale autoři zmiňují, že existuje i prostředí, kde je produktivita a sociální postavení

hodnoceno jako důležitější a pro jednotlivce může být naopak nepříjemné přiznat, že dělá něco bez vidiny vlastního zisku. Často tedy v debatách o dobrovolnické činnosti zaslechneme dobrovolníka, který svou participaci „obhájí“ tím, jak moc klient nebo dobrovolnická činnost sama o sobě pomáhá jemu samotnému. (Musick, Wilson, 2010)

5.2 Úvod do kolektivního a reflexivního dobrovolnictví

V rámci teorie modernizace panuje shoda na tom, že sobectví jako aspekt dobrovolnictví se objevil až vcelku nedávno. V této kapitole primárně zaměříme na teorii, která pojednává o změně ve stylu dobrovolnictví – *Collective and Reflexive Styles of Volunteering: A Sociological Modernization Perspective* (Hustinx, Lammertyn, 2000), od autorů Lesley Hustinx (docentka centra sociální teorie, katedra sociologie na univerzitě v Gentu) a Franse Lammertyna (emeritní profesor v K.U. Leuven). Oba autoři se věnují tématu dobrovolnictví dlouhodobě a shodují se na faktu, že ač se dobrovolnictví výrazně kvantitativně nemění (zaměřuje na odchozené hodiny jednotlivců), kvalitativní stránka dobrovolnické činnosti prochází radikálními změnami. (Hustinx, Lammertyn, 2000) Autory druhého textu, kterému se budeme v rámci sociologického pohledu na sobeckost dobrovolnictví zabývat, jsou docent Pavol Frič, který se kromě dobrovolnictví a neziskových sektorů věnuje také sociologickým výzkumům modernizace, a docentky Terezy Pospíšilové, která se věnuje studiu dobrovolnictví, filantropie, a mimo jiné i zpracovávání studií pro státní správu. Tato kniha s názvem *Vzorci a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století* (Frič, Pospíšilová, 2010) se věnuje aktuálnímu stavu dobrovolnictví v České republice k roku 2010.

Oba texty se tématu sobeckého dobrovolnictví věnují pouze částečně v rámci většího celku studie a v návaznosti na další autory, přichází ale s popisem sobeckého dobrovolnictví jakožto stylu dobrovolnictví typického pro dnešní dobu. Nové, reflektivní, sobecké dobrovolnictví ale navazuje na dobrovolnictví tradiční, které je považováno za dobrovolnictví nesobecké. Modernizaci a reflektivitu dobrovolnictví ukotvují tito autoři v modernizaci a reflektivně celé společnosti. Pro naši práci je text důležitý, protože pojednává o dobrovolnictví dnešní doby, které považujeme za sobecké. Dobrovolníci sledují podle Hustinxe a Lammertyna (2002) dobrovolnickou činností vlastní cíle, stávají se dobrovolníky s jasnou vidinou činnosti, kterou chtějí v rámci dobrovolnické činnosti vykonávat, jaké zkušenosti nebo schopnosti chtějí získat, nejsou loajální k organizaci a v případě větších benefitů u jiné organizace nemají problém dobrovolnickou činnost i organizaci změnit tak, aby mohli využívat co největších benefitů.

5.2.1 Ukotvení kolektivního a reflexivního dobrovolnictví

Svět se dle Hustinx a Lammertyna (2000) stává mnohem proměnlivějším, nejistějším a rizikovějším, dnešní společnost prodělává velmi rychlé elementární i globální sociální změny. (Hustinx, Lammertyn, 2000) Lidé stále častěji žijí v nukleárních rodinách. Rodí se stále méně dětí a trvale narůstá počet jedno nebo dvoučlenných domácností, zaznamenáváme velmi vysokou rozvodovost. (Beck, 1992; Bauman, 2002; Giddens, 2000 in Frič, Pospíšilová, 2010) Tendence, ve kterých se svět ubírá ke stále větší proměnlivosti, nevidáme pouze v rodinném nebo pracovním životě, ale nejistotu nacházíme i v dobrovolnické činnosti – reflexivní vzorec dobrovolnictví odpovídá nastupujícímu reflexivnímu vzorci modernizace. (Hustinx, Lammertyn, 2004 in Frič, Pospíšilová, 2010) Zažíváme transformaci z „jednoduchého“, „tradičního“ dobrovolnictví a modernity na „reflexivní“, „pozdní“ dobrovolnictví a modernitu. (Hustinx, Lammertyn, 2000)

Kromě modernity dobrovolnickou činnost ovlivnila podle Friče a Pospíšilové (2010) i globalizace – veliký rozkvět mezinárodních dobrovolnických organizací zajistil i rozvoj populárních výjezdů do zahraničí, propojených s dobrovolnickou činností. Za novinku považují autoři také možnosti virtuálního dobrovolnictví – to není závislé na lokalitě dobrovolníka nebo příjemce a tím otevírá dveře mnoha dosud nemyslitelným způsobům dobrovolnické participace.

I díky zvýšenému povědomí o sociálních a ekologických problémech nemusí být dle Hustinx a Lammertyna (2003) dobrovolnická činnost omezená pouze na místo bydliště – jedinou možností není ani pomoc orientovaná na komunitu nebo znevýhodněné jedince v okolí. Dnes má dobrovolník poprvé možnost hrát důležitou roli i v rámci řešení globálních problémů, které ovlivňují celý svět (Hustinx, Lammertyn, 2003) – může se jednat o různé způsoby humanitární pomoci, pomoc vězněným nebo pronásledovaným lidem. (Frič, Pospíšilová, 2010)

5.2.1.1 Dobrovolnictví kolektivní

Kolektivní typ dobrovolnictví je typický svým silným propojením s komunitou. (Hustinx, Lammertyn, 2000) Kolektiv je také podle Hustinx a Lammertyna (2003) hlavním důvodem zapojení těchto jednotlivců do dobrovolnické činnosti – budoucí dobrovolníci se chtějí stát součástí fungujícího kolektivu, najít si přátele, nebo všichni jejich přátelé dobrovolnickou činnost vykonávají a oni mají pocit, že je jejich sociální status v ohrožení, pokud se dobrovolnické činnosti nevěnují. (Hustinx, Lammertyn, 2003) Dobrovolnickou činnost tedy jedinci vykonávají kvůli jakémusi kolektivnímu „my“, se kterým se cítí

propojení. Hustinx a Lammertyn (2000) zmiňují, že na základě silné kolektivní identity sdílí tyto dobrovolníci stejné potřeby, tužby, cíle. Příslušnost k určitému společenskému, náboženskému nebo ideologickému hnutí je dle autorů pro kolektivní dobrovolníky důležitá i při výběru organizace.

Autoři (Hustinx, Lammertyn, 2003) popisují kolektivní dobrovolníky jako dobrovolníky, kteří mají zpravidla silnou sociální síť, která se váže na konkrétní místo – dobrovolnické centrum se stává důležitým místem socializace, setkávání se a integrace. Mezi jednotlivými dobrovolníky jsou podle autorů velmi silné vztahy, ty nalezneme i mezi pracovníky a dobrovolníky nebo mezi firmami a dobrovolnickou organizací. Dobrovolníci v kolektivu se často identifikují s hodnotami a cíli organizace a považují se za odpovědné nejen za svou vlastní činnost, za celkové fungování organizace, ale i za svou komunitu nebo ještě větší celky. Tento pocit odpovědnosti podle Hustinx a Lammertyna (2003) motivuje dobrovolníky k aktivní spolupráci na dosahování cílů organizace. Lidé, které autoři ideově zařazují pod kolektivní dobrovolnictví, jsou, jak už jsme zmínili dříve, velmi loajální. Autoři ale nevěří, že by byli orientováni primárně na řešení problému, který svou dobrovolnickou činností sledují, důležitější pro ně je sounáležitost s dalšími dobrovolníky a pracovníky dané organizace, nebo příslušnost k samotné organizaci. To ale autory přivádí k otázce, zda dobrovolnická činnost i u tradičních dobrovolníků není založena spíše na snaze získat lepší status, kterému se dobrovolníci těší v rámci široké veřejnosti, nebo bytí součástí kolektivu než na reálném nadšení pomáhat. (Hustinx, Lammertyn, 2003)

Kolektivní dobrovolník je i díky předvídatelnému životu, závislému na kolektivní identitě, navíc dobrovolníkem stabilním, který se věnuje dobrovolnické činnosti v rámci jedné organizace pravidelně (Hustinx, Lammertyn, 2003) a velmi intenzivně. (Frič, Pospíšilová, 2010) V rámci kolektivního dobrovolnictví nebylo neobvyklé, že si jednotlivec, který se rozhodl stát se dobrovolníkem, vybral organizaci, u které následně vykonával dobrovolnickou činnost dlouhodobě. (Hustinx, Lammertyn, 2003) Vybrané organizaci byli tyto dobrovolníci naprosto loajální a zpravidla místo vykonávání své dobrovolnické činnosti neměnili. (Hustinx, Lammertyn, 2003) Tito dobrovolníci byli opravdu silně a prakticky bezpodmínečně vázáni k jediné organizaci, a nebylo výjimkou, že se dobrovolnické činnosti pro tu danou organizaci věnovali po celý svůj život. (Hustinx, Lammertyn, 2000)

Autoři zmiňují, že kolektivní dobrovolníci byli zvyklí dělat to, co bylo potřeba – dobrovolnickou činnost nehledali z důvodu nějakého druhu osobního obohacení (ať už

duševního, nebo materiálního), ale protože prostě chtěli pomoci. Nezáleželo na tom, jaká činnost jim byla přidělena. To, jaká činnost je aktuálně nejvíce potřeba, nechali na uvážení jiných – charismatických vůdcích komunit, vlivných zástupců místních organizací nebo církví. (Hustinx, Lammertyn, 2003)

Jak shrnuje Frič a Pospíšilová (2010), pro organizaci kolektivní dobrovolníci pracovali prakticky automaticky – dobrovolnickou činnost daný člověk vykonával, protože to tak vždycky dělal, nepřemýšlel nad tím, co by mohl dělat jiného, jaké důvody má organizace k jeho zapojení právě skrze danou činnost, neuvažuje nad přestupem k jiné organizaci, ani nad tím, jestli by u jiné organizace nemohl získat více „benefitů.“ Více než na tom, jakou činnost v rámci svého dobrovolnictví vykonává a co z toho má, ho zajímá příslušnost a loajalita k organizaci. (Frič, Pospíšilová, 2010) Tradiční dobrovolnictví spojují Hustinx a Lammertyn (2000) s ideou nezištnosti, sebeobětování – dobrovolnická činnost není vykonávána pro dobrovolníka, ale spíše na jeho úkor. Dobrovolník nežádá za svou činnost a pomoc nic na oplátku.

5.2.1.2 Dobrovolnictví reflexivní

U reflexivních dobrovolníků loajalita standardem není – dobrovolníci se necítí součástí organizace, ani nevybírají svou dobrovolnickou činnost na základě souladu názorů s tou organizací, která dobrovolnickou činnost nabízí. (Hustinx, Lammertyn, 2000) Dobrovolníci dnes dobrovolnickou činností tráví méně času, nejsou v ní konzistentní po dlouhé časové úseky a nemají k organizaci, u které dobrovolnickou činnost vykonávají, pocit závazku ani loajality (Hustinx a Lammertyn, 2003). Hustinx a Lammertyn (2003) popisují reflexivní dobrovolníky jako více vázané na sobecké potřeby a osobní zájmy jednotlivce. Dobrovolníci dle autorů už nechtějí prostě pomoci a to, jakou činnost budou v rámci dané organizace vykonávat už nenechávají pouze na organizaci, ale v dobrovolnické činnosti hledají možnosti seberealizace, pečlivě si vybírají programy, které je mohou někam posunout, nějak jim pomoci, nebo které jsou pro ně jinak zajímavé. Dobrovolník je i v rámci výběru dobrovolnické činnosti ovlivněn výhradně osobními preferencemi, potřebami a osobními cíli (Hustinx, Lammertyn, 2003). Dobrovolníci si sami vybírají dobrovolnickou činnost s ohledem na své cíle, poznání, rozvoj osobnosti nebo se snahou o získání zkušeností, případně vylepšení kariérních možností. (Frič, Pospíšilová, 2010) Aktuální dobrovolnictví se stalo otázkou dávání a přijímání – dobrovolník sice dává, pomáhá těm, kteří to potřebují, ale také očekává něco na oplátku.

Hustinx a Lammertyn (2003) popisují, že aktivita sobeckého dobrovolníka je závislá na míře solidarity, která je odvozena od konkrétních aspektů jeho života. Solidarita je dle těchto autorů pocíťována v průběhu každodenních aktivit a činností, kterých se potenciální dobrovolník účastní – může jít o setkání s lidmi, se kterými cítí sounáležitost a kterým chce pomoci, může jít o touhu pomoci někomu, kdo měl v životě menší štěstí než on. Velkým důvodem těchto jednotlivců k dobrovolnické činnosti je tedy pocit sounáležitosti, lítosti nebo pochopení strastí konkrétního jednotlivce například díky podobnému životnímu příběhu. (Hustinx, Lammertyn, 2003)

Dnešní dobrovolník nepřichází s tím, že pomůže jakkoliv, ale má jasnou představu o tom, co chce dělat a spojuje se pouze s tou organizací, která je schopna mu tuto konkrétní roli, konkrétní projekt a konkrétní cíl činnosti nabídnout, požaduje navíc od organizace flexibilitu a pohyblivost tak, aby mohl dobrovolnickou činnost vykonávat v době, kdy se to hodí jemu. (Hustinx, Lammertyn, 2003) Dnešní dobrovolníci rádi zkusí nové věci, experimentují, chtějí toho zažít co nejvíce – stírají zkušenosti a využívají široké spektrum nabízených dobrovolnických aktivit různých organizací ke svému vlastnímu užitku. Vyhýbají se dobrovolnické činnosti, která je příliš dlouhodobá a vágní. (Hustinx, Lammertyn, 2000) Podle pozorování Evana a Saxtona (2005 in Frič, Pospíšilová, 2010) dobrovolníci méně často vykonávají manuální, „špinavou“ práci, kterou nechtějí dělat zaměstnanci dané organizace, ale častěji si svou činnost konkrétně vybírají, aktivně usilují o splnění svých očekávání a cílů. (Evan, Saxton, 2005 in Frič, Pospíšilová, 2010)

Ač i v dobrovolnictví reflexivním pocíťujeme silný faktor „my,“ nejedná se už dle Hustinxe a Lammertyna (2000) o kolektiv v pravém slova smyslu, ale dobrovolníky pocíťované „my“ je souborem jednotlivců, ke kterým dobrovolník pocíťuje sounáležitost, nebo případnou podobnost životních drah. Dobré znázornění této stránky fenoménu reflexivního dobrovolnictví zmiňují Hustinx a Lammertyn (2000) na příkladu dobrovolnictví u pacientů s AIDS. Tuto dobrovolnickou činnost si vybírají zejména homosexuální muži, kteří pocíťují solidaritu a jistou sounáležitost s pacienty, a to je motivuje k jednání a přivádí je k dobrovolnictví. (Hustinx, Lammertyn, 2000) Reflexivní dobrovolnictví neznamená výhradně sobecké motivace jednotlivců, a i reflexivní dobrovolník mohl být k dobrovolnictví přiveden altruistickými motivy. (Hustinx, Lammertyn, 2003)

Tím, jak se dobrovolnická činnost stále více profesionalizuje, můžeme zaznamenat i tlak na dobrovolníky, po kterých je často vyžadována určitá specializace a je kladen velký důraz na očekávanou vysokou úroveň plnění úkolů v rámci dobrovolnické činnosti. (Hustinx, Lammertyn, 2003) Dobrovolníci sami často nebývají amatéři s dobrými úmysly, ale kvalifikovaní jedinci, kteří své profesní znalosti nabízejí i v rámci dobrovolnické činnosti. (Evans, Saxton, 2005 in Frič, Pospíšilová, 2010) Je pro ně důležité mít svobodu – vyžadují vysokou míru participace při vybírání úkolů a vymýšlení činností, kterým se budou věnovat – důraz kladou na možnost uplatnit vlastní kreativitu a na autonomii. (Hustinx, Lammertyn, 2000) Avšak zároveň kladou vysokou důležitost na rychlé dosažení konkrétního cíle – potřebují, aby výsledky jejich dobrovolnické činnosti byli hmatatelné a v co nejkratším možném čase viditelné – přejí si věnovat čas takovému projektu, který je smysluplný, skutečně a rychle něco změní a bude se jednat o změnu výraznou. (Jantulová, 2005; Marada, 2005 in Frič, Pospíšilová, 2010) Nové, reflexivní dobrovolnictví vystavuje dobrovolnická centra a organizace, které zprostředkovávají činnost dobrovolníků, velkému tlaku. Dobrovolníci vyžadují dle Hustinxe a Lammertyna (2000) dobrovolnictví na míru – ať už se jedná o zájmy dobrovolníka, jeho cíle, potřeby nebo o flexibilitu. V případě, že jedna organizace není schopna vyhovět nárokům potencionálního dobrovolníka, nezdráhá se hledat naplnění svých nároků v jiné organizaci. I v případě, že tito dobrovolníci dobrovolnickou činnost pro organizaci už vykonávají a tato organizace jim ve výběru činnosti maximálně vyhověla, stejně ve chvíli, kdy reflexivního dobrovolníka přestane daná činnost naplňovat, případně ve chvíli, kdy pocítuje, že už mu z jeho pohledu nic nepřináší, tuto organizaci opouští a hledá organizaci, která by mu pomohla naplnit jeho aktuální potřeby. (Hustinx, Lammertyn, 2000)

5.3 Jak oslovit sobecké dobrovolníky

Charakteristice sobeckých dobrovolníků jsme se věnovali na předchozích stránkách. Jak můžeme takového potencionálního sobeckého dobrovolníka zaujmout, jak ho přesvědčit, aby se z něj stal aktivní dobrovolník? Jak si tohoto dobrovolníka udržet?

Sobeký dobrovolník má dle předchozích zjištění často jasnou představu o tom, co chce v rámci dobrovolnické činnosti dělat, čeho chce dosáhnout a jaké má cíle – tito dobrovolníci chtějí, aby důsledky jejich činnosti byly znatelné co nejdříve nebo v podstatě okamžitě a stejně tak chtějí vidět významný progres v posunu ke svým cílům. (Hustinx, Lammertyn, 2003) Je proto podstatné, aby byli dobře informovaní o důležitosti své činnosti i roli jejich zapojení. Dále o konkrétních účincích jejich pomoci a o celkových

dopadech jejich služby na celkovou problematiku. Hustinx a Lammertyn (2000) také doporučují s takovými dobrovolníky komunikovat jednotlivé dílčí cíle jejich činnosti, aby před sebou neustále měli vidinu dosažitelných cílů a měli v rámci dobrovolnické činnosti neustálý pocit malých zdolaných úspěchů. (Jantulová, 2005; Marada, 2005 in Frič, Pospíšilová, 2010) S tím se pojí i důležitost komunikace výsledků – i při náboru je důležité ukázat sobeckým dobrovolníkům, jakých cílů je možné v rámci dané dobrovolnické činnosti dosáhnout, vhodné je i zmínit úspěchy jiných dobrovolníků v rámci řešení určitého problému. (Frič, Pospíšilová, 2010; Hustinx, Lammertyn, 2000) Pro sobecké dobrovolníky je velmi důležité, aby dobrovolnická činnost souvisela s jejich vlastními zájmy. Pokud takovou činnost v rámci dobrovolnické organizace nenajde, nepustí se do dobrovolnické činnosti, která je pro něj méně zajímavá, ale hledá lepší dobrovolnickou příležitost u organizace jiné. (Hustinx, Lammertyn, 2003) Pokud sobeckému dobrovolníkovi nabídneme takovou aktivitu, která jej bude zajímat a bavit, je šance, že dobrovolníkem zůstane dlouhodobě – pokud tedy dobrovolnická činnost nabízí stále nové podněty a aktivity. Sobeckého dobrovolníka nesmíme nechat v rámci dobrovolnické činnosti propadnout rutině, u které má pocit, že nedosahuje žádného cíle nebo se neposouvá. I v případě, že je cíl dobrovolnické činnosti příliš abstraktní, vydává se sobecký dobrovolník hledat jinou dobrovolnickou činnost. (Frič, Pospíšilová, 2010; Hustinx, Lammertyn, 2000)

5.4 Závěr – Dobrovolnictví reflexivní, dobrovolnictví kolektivní

I samotní dobrovolníci se výrazně mění v čase. Kolektivní dobrovolník usnadňoval organizaci jeho přiřazení k právě aktuálním tématům, aniž by měl sám zájem o dobrovolnické činnosti rozhodovat podle svých potřeb. (Frič, Pospíšilová, 2010) Dobrovolník byl angažován tam, kde to bylo zrovna v tu danou chvíli nejvíce potřeba a vzhledem k nesobecké povaze své dobrovolnické činnosti neočekával žádnou reciprocitu, ani netoužil skrze dobrovolnictví naplňovat vlastní cíle, nebo získávat konkrétní zkušenosti. Samozřejmě byla i loajalita k organizaci, skrze kterou vykonávali dobrovolníci dobrovolnickou činnost třeba i celý život. (Hustinx, Lammertyn, 2002; Frič, Pospíšilová, 2010)

Sobeckost v dobrovolnictví pojímá Hustinx a Lammertyn (2000) jako trend, fenomén, jehož různé podoby prostupují celou společností a nahrazují dobrovolnictví tradiční. Dobrovolnická činnost se stává čím dál sobečtější – nestálou, krátkodobou. Stejný trend vidí

autoři i v oblasti profesní. Ani v této oblasti neočekávají, že by zaměstnanec měl zůstat u stejné činnosti, potažmo firmy, celý život. (Hustinx, Lammertyn, 2000)

Tato změna přináší velké množství výzev i pro dobrovolnická centra a organizace pracující s dobrovolníky. Tyto organizace se musí podle Hustinxe a Lammertyna (2000) naučit při nábořech pracovat s takovými dobrovolníky, kteří nechtějí dobrovolnickou činnost vykonávat z důvodu ideologického nebo náboženského přesvědčení, ale z důvodu, který nabízí benefity primárně dobrovolníkům. Hlavním klíčem pro zaujetí a udržení reflexivních dobrovolníků je dle autorů (Hustinx, Lammertyn, 2000) poskytnout jim jasné informace o tom, jak je jejich participace důležitá, jaký může mít dopad a jak může přispět k řešení problému, o který se dobrovolník zajímá. Důležitým bodem je také starost o sobeckého dobrovolníka, komunikace jeho cílů a protnutí těchto cílů s cíli organizace. Pro sobecké dobrovolníky podle autorů navíc důležité, aby jejich činnost souvisela s jejich zájmy a obsahovala nové a zajímavé aktivity, díky kterým získají nové zkušenosti a vyzkouší si nové věci. Pokud se tak nestane, sobecký dobrovolník organizaci opouští ve chvíli, kdy se mu dobrovolnická činnost přestane zdát zajímavá. (Hustinx, Lammertyn, 2000)

Slib dobrých pocitů z dobrovolnické činnosti nepovažují Hustinx a Lammertyn (2000) v kampaních na nábor dobrovolníků za ojedinělý – při těchto nábořech je často zmiňováno, jaké benefity dobrovolnická činnost přinese jim samým, pokud se stanou dobrovolníky. Výzkumy navíc zjistily, že většina lidí opravdu považuje dobrovolnickou činnost jako dobrý způsob, jak dosáhnout uspokojení – lidé často skrze dobrovolnictví získávají pocit, že mají sami o sobě nějakou hodnotu.

Naši bakalářské práci přispívá teorie o reflexivním a kolektivním dobrovolnictví velkým množstvím informací o novém typu dobrovolníka, který se dobrovolnictvím zabývá primárně s vidinou vlastního prospěchu. Sobečtí dobrovolníci nejsou dobrovolníky, kteří by chtěli někomu, nebo něčemu v rámci dobrovolnické činnosti pouze pomoci, ale zajímají se i o to, aby byla dobrovolnická činnost zajímavá a přínosná pro ně a organizace se ohledně cílů, činností i časových možností přizpůsobila jim. Sobečtí dobrovolníci mají své zájmy, cíle a představy a je velmi těžké je hromadně oslovit k dobrovolnické činnosti, která je potřeba a není založena na jejich předpokladech. (Frič, Pospíšilová, 2010; Hustinx, Lammertyn, 2000)

6 Závěr

V rámci mé bakalářské práce jsme se zaměřili na fenomén sobeckého dobrovolnictví a jeho vliv na dobrovolnické aktivity. Zatímco o dobrovolnictví byly už napsané mnohé publikace, sobeckému dobrovolnictví se jich věnuje minimum. Přesto je důležité sobeckého dobrovolníka co nejlépe popsat a pochopit, aby bylo možné při práci s ním postupovat co nejefektivněji a tak, aby se dobrovolnické činnosti navzdory své motivaci věnoval po co nejdelší dobu. Za cíl bakalářské práce jsme stanovili rozbor jednotlivých přístupů vybraných autorů k sobeckému dobrovolnictví, ale také shrnutí praktických doporučení, která vycházejí z vybraných děl a která mohou být použita při kampaních, nábořech, ale i při celkové péči o dobrovolníka. Téma sobeckého dobrovolnictví je relativně nové a objevuje se v literatuře o dobrovolnictví v posledních 25 letech. Při svém výběru literatury jsem se soustředila na odbornou literaturu, která se věnuje dobrovolnictví a v rámci většího celku se zmiňuje o dobrovolnictví sobeckém. Vybrala jsem tituly, které byly relevantní a v posledních letech nejvíce citované - v celé práci jsem pracovala primárně s knihou *Collective and Reflexive Styles of Volunteering: A Sociological Modernization Perspective* (Hustinx, Lammertyn, 2003), článkem *Understanding and Assessing the Motivations of Volunteers: A Functional Approach* (Clary et al., 1998), článkem *Four Motives for Community Involvement* (Batson et al., 2002) a knihou *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století* (Frič, Pospíšilová, 2010).

Jak můžeme rozumět sobeckému dobrovolnictví? Sobeckost v dobrovolnické činnosti je podle teorie modernizace (v bakalářské práci texty *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století* (Frič, Pospíšilová, 2010) a *Collective and Reflexive Styles of Volunteering: A Sociological Modernization Perspective* (Hustinx, Lammertyn, 2003) poměrně nedávným fenoménem. Jak se svět stává proměnlivějším a nejistějším, stává se proměnlivějším a nejistějším i dobrovolnická činnost. Následkem této proměny je i radikální změna kvalitativní stránky dobrovolnické činnosti. (Hustinx, Lammertyn, 2000) Kromě modernity dobrovolnickou činnost ovlivňuje i globalizace – dobrovolníci už nemají pouze omezené možnosti dobrovolnické činnosti v rámci svého bydliště, ale mohou jezdit do zahraničí, nebo se věnovat dobrovolnictví virtuálnímu. (Frič, Pospíšilová, 2010) Ne všechny publikace, kterým jsme se v rámci této bakalářské práce věnovali, ale považují sobecké dobrovolnictví za nový fenomén. Publikace *Understanding and Assessing the Motivations of Volunteers: A Functional*

Approach (Clary et al., 1998) zakládá svůj přístup na funkcionální teorii, která u lidí předpokládá soubor základních psychologických potřeb – každý jedná v návaznosti na ně a pokouší se (třeba i skrze dobrovolnickou činnost) o jejich naplnění. Dle Clary et al. (1998) se lidé tedy věnují dobrovolnické činnosti pro svůj vlastní prospěch, nejedná se o novinku či fenomén. Ani Batson et al. (2002) nepovažují sobecké motivace dobrovolníků za fenomén, který se objevil v nedávné době. Přístupují k sobeckosti jako k jedné z možností důvodů k participaci v dobrovolnické činnosti, která stojí po boku altruismu, kolektivismu a principialismu a v čase se tyto hlavní typy neproměňují. (Batson et al., 1998)

V rámci bakalářské práce jsme také shrnuli poznatky jednotlivých autorů a vytvořili charakteristiku sobeckého dobrovolníka. Jedním ze znaků sobeckých dobrovolníků je jejich absence loajálnosti k organizaci (Hustinx, Lammertyn, 2003) - nestává se, že by byli dobrovolníky po celý život u jedné organizace, ale svou dobrovolnickou činnost opouští, pokud se mu zdá, že může jinou aktivitou „získat více“ (Hustinx, Lammertyn, 2000) Tito dobrovolníci tráví dobrovolnickou činností méně času a nejsou v ní konzistentní (Hustinx, Lammertyn, 2003). Lidé se dobrovolnické činnosti věnují pro svůj vlastní prospěch, dobrovolníky se stávají s vidinou naplnění nějakého vlastního cíle. (Batson et al., 2002) Mnohem více, než na organizaci nebo na konkrétní problém, který by mohli dobrovolnickou činností pomoci řešit (Hustinx, Lammertyn, 2003) se zaměřují na naplňování svých potřeb – právě třeba skrze dobrovolnickou činnost (Clary et al., 1998) – vyžadují dobrovolnictví na míru (Hustinx, Lammertyn, 2000) Sobečtí dobrovolníci si pečlivě vybírají ty dobrovolnické programy, které jim vyjdou naprosto vsťříc, ponechají jim naprostou autonomii a nabídnou rychle viditelné cíle, které se slučují s jasnou představou daného dobrovolníka o tom, co chce v dobrovolnické činnosti dělat a čeho chce dosáhnout. (Hustinx, Lammertyn, 2003) Vybírají si tedy pouze ty projekty, které jim nabízí možnost své potřeby naplnit (Clary et al., 1998). To, že je dobrovolník k dobrovolnické činnosti motivován primárně sobeckými důvody, nevylučuje ale prospěšnost této dobrovolnické činnosti, naopak Batson et al. (2002) zmiňují, že dobrovolníky lze skrze jejich sobectví poměrně úspěšně k dobrovolnické činnosti oslovovat. Takový dobrovolník bohužel ve chvíli, kdy najde lepší nebo snadnější cestu k naplnění svého cíle dobrovolnickou činnost opouští. Pro dobrovolníka je důležité mít pocit, že pouze nedává, ale také dostává (Frič, Pospíšilová, 2010).

Součástí každé kapitoly bylo také shrnutí, které se věnovalo praktickému užití daných poznatků. V rámci kampaně i péče o dobrovolníka je důležité nejdříve správně

identifikovat, co daný jednatel od dobrovolnické činnosti chce. Na tom se naši autoři shodují – sobecký dobrovolník dělá pouze takovou činnost, ze které nějak prosperuje. Clary et al. (1992) zdůrazňují, jak důležité je nejdříve identifikovat, jaké potřeby chce daný jednatel naplnit a tyto možnosti mu najít a nabídnout v dobrovolnické činnosti – a to jak při přípravě kampaní pro větší skupiny lidí, tak i při konkrétních pohovorech. Koordinátoři se musí ale potřebám dobrovolníka věnovat i v při následném vykonávání dobrovolnické činnosti, protože tyto potřeby se mohou měnit, nebo může dobrovolnická činnost dobrovolníkovi zevšednět, a to jsou jevy, které v konečném důsledku u sobeckých dobrovolníků předznamenávají ukončení dobrovolnické činnosti. (Clary et al., 1992) Batson et al. (2002) doporučuje, aby se i u oslovování potenciálních dobrovolníků apelovalo na správné kombinace motivů. V případě náborů dobrovolníků máme velkou šanci, že na egoistické důvody k dobrovolnictví nalákáme větší množství jednatelů, v tomto případě je ale důležité propojovat při kampani jednotlivé typy motivů tak, abychom motivovali dobrovolníky víceúrovňově a oni nebyli zapojeni jen z jednoho důvodu, který může vést ke krátkému období trvání dobrovolnické činnosti. Další autoři (Frič, Pospíšilová, 2010; Hustinx, Lammertyn, 2002) zdůrazňují, že dobrovolník má často jasnou představu, jakou činnost chce vykonávat, čeho chce dosáhnout a jaké má cíle – při snaze udržet si sobeckého dobrovolníka v činnosti co nejdéle je důležité nejen tato jeho očekávání splnit, ale dále s ním komunikovat důležitost jeho zapojení a dopad jeho služby na daný problém, který ho zajímá (Hustinx, Lammertyn, 2003). Pro sobecké dobrovolníky je důležité, aby jejich činnost souvisela s jejich zájmy, pokud sobeckému dobrovolníkovi nabídneme takovou aktivitu, která ho zajímá a která nabízí dosažitelné cíle, je šance, že bude dobrovolníkem dlouhodobě. Vždy se jako koordinátoři dobrovolníků musíme snažit, aby měl dobrovolník pocit, že jeho cíl je konkrétní, není rutinní a že dosahuje daných cílů, jinak z dobrovolnické činnosti sobecký dobrovolník odchází. (Hustinx, Lammertyn, 2000)

Jako pro koordinátorku dobrovolníků je pro mě velmi důležité mít ohledně sobeckého dobrovolnictví co nejvíce informací, které mi pomohou sobecké dobrovolníky oslovit skrze náborové kampaně a v rámci dobrovolnického programu o ně správně pečovat tak, abych co nejvíce prodloužila dobrovolnickou činnost jednatelce a věřím, že stejnou potřebu tomuto dobrovolnictví porozumět se mnou sdílí i další lidé, kteří pracují s dobrovolníky. Otázkou samozřejmě je, zda je i přes veškerou specializovanou péči o sobecké dobrovolníky možné, aby u jednotvárné dobrovolnické činnosti vydrželi po dlouhé časové úseky a dalo se na ně v tomto ohledu spolehnout.

Na základě své práce považuji sobecké dobrovolnictví za zajímavé téma, kterému by bylo vhodné se věnovat i nadále. Chybí například aktuální výzkum, který by sledoval, jaký je poměr sobeckých dobrovolníků v České republice a který bychom mohli srovnat s výzkumem z roku 2010 (Frič, Pospíšilová, 2010) a sledovat vývoj a nárůst sobeckého dobrovolnictví.

7 Obrázková příloha

1. Volunteering can help me to get my foot in the door at a place where I would like to work.	1	2	3	4	5	6	7
2. My friends volunteer.	1	2	3	4	5	6	7
3. I am concerned about those less fortunate than myself.	1	2	3	4	5	6	7
4. People I'm close to want me to volunteer.	1	2	3	4	5	6	7
5. Volunteering makes me feel important.	1	2	3	4	5	6	7
6. People I know share an interest in community service.	1	2	3	4	5	6	7
7. No matter how bad I've been feeling, volunteering helps me to forget about it.	1	2	3	4	5	6	7
8. I am genuinely concerned about the particular group I am serving.	1	2	3	4	5	6	7
9. By volunteering I feel less lonely.	1	2	3	4	5	6	7
10. I can make new contacts that might help my business or career.	1	2	3	4	5	6	7
11. Doing volunteer work relieves me of some of the guilt over being more fortunate than others.	1	2	3	4	5	6	7
12. I can learn more about the cause for which I am working.	1	2	3	4	5	6	7
13. Volunteering increases my self-esteem.	1	2	3	4	5	6	7
14. Volunteering allows me to gain a new perspective on things.	1	2	3	4	5	6	7
15. Volunteering allows me to explore different career options.	1	2	3	4	5	6	7
16. I feel compassion toward people in need.	1	2	3	4	5	6	7
17. Others with whom I am close place a high value on community service.	1	2	3	4	5	6	7
18. Volunteering lets me learn things through direct, hands on experience.	1	2	3	4	5	6	7
19. I feel it is important to help others.	1	2	3	4	5	6	7
20. Volunteering helps me work through by own personal problems.	1	2	3	4	5	6	7
21. Volunteering will help me to succeed in my chosen profession.	1	2	3	4	5	6	7
22. I can do something for a cause that is important to me.	1	2	3	4	5	6	7
23. Volunteering is an important activity to the people I know best.	1	2	3	4	5	6	7
24. Volunteering is a good escape from my own troubles.	1	2	3	4	5	6	7
25. I can learn how to deal with a variety of people.	1	2	3	4	5	6	7
26. Volunteering makes me feel needed.	1	2	3	4	5	6	7
27. Volunteering makes me feel better about myself.	1	2	3	4	5	6	7
28. Volunteering experience will look good on my rsum&	1	2	3	4	5	6	7
29. Volunteering is a way to make new friends.	1	2	3	4	5	6	7
30. I can explore my own strengths.	1	2	3	4	5	6	7

Scoring:

Items 7, 9, 11, 20, 24 make up the Protective factor.

Items 3, 8, 16, 19, 22 make up the Values factor.

Items 1, 10, 15, 21, 28 make up the Career factor.

Items 2, 4, 6, 17, 23 make up the Social factor.

Items 12, 14, 18, 25, 30 make up the Understanding factor

Items 5, 13, 26, 27, 29 make up the Enhancement factor.

Scoring is kept at the factor level and kept continuous.

Výroky VFI (Self Report Measures for Love and Compassion Research: Helping Others)

8 Seznam literatury

BATSON, Charles Daniel. The Altruism Question: Toward a Social Psychological Answer. L. Erlbaum, 1991. ISBN 0805802452

BATSON, Daniel C., Nadia AHMAD a Jo-Ann TSANG. Four Motives for Community Involvement. *Journal of Social Issues*. 2002, 58(3), 429-445. Dostupné z: [10.1111/1540-4560.00269](https://doi.org/10.1111/1540-4560.00269)

BUSSEL, Helen a Deborah FORBES. Understanding the volunteer market: The what, where, who and why of volunteering. *International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing*. 7(3). Dostupné z: DOI:10.1002/nvsm.183

BYKOV, Andrey. Altruism: New perspectives of research on a classical theme in sociology of morality. *Current Sociology Reviews*. 2017, 65(6), 797-813. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/001139211665786>

CLARY, E. Gil. et al. Understanding and Assessing the Motivations of Volunteers: A Functional Approach. *Journal of personality and social psychology*. 1998, 76(6), 1516-1530. Dostupné z:

http://communicationcache.com/uploads/1/0/8/8/10887248/understanding_and_assessing_the_motivations_of_volunteers-_a_functional_approach.pdf

CLARY, E. Gil, Mark SNYDER a Robert RIDGE. Volunteers' Motivations: A Functional Strategy for the Recruitment, Placement, and Retention of Volunteer. *Nonprofit Manag Leadersh*. 1992, 74(6), 333-350. Dostupné z: doi:10.1002/nml.4130020403

CLARY, E. Gil. a Mark SNYDER. The Motivations to Volunteer: Theoretical and Practical Considerations. *Current Directions in Psychological Science*. 1999, 8(5), 156-159. Dostupné z:

https://is.muni.cz/el/1423/jaro2017/PSY109/um/68207566/clary_motiv_for_volunt.pdf

CNAAN, Ram A. a Robin S. GOLDBERG-GLEN. Measuring Motivation to Volunteer in Human Services. *Journal of Applied Behavioral Science*. 1991, 27(269), 269-284. Dostupné z: DOI:10.1177/0021886391273003

ELSTER, Jon. Selfishness and Altruism. In *Nuts and Bolts for the Social Sciences* 1989 Cambridge: Cambridge University Press., 52-60. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511812255.007>

EVANS, Elisha a Joe SAXTON. The 21st Century volunteer: A report on the changing face of volunteering in the 21st Century. NfpSynergy [online]. 2005, 1-50. Dostupné z: <http://thestewardsjourney.com/wp-content/uploads/2014/12/21st-Century-Volunteer.pdf>

FRIČ, Pavol a Martin VÁVRA. TŘI TVÁŘE KOMUNITNÍHO DOBROVOLNICTVÍ: neformální pomoc, organizovaná práce a virtuální aktivismus. 1. Praha: Agnes, 2012. Dostupné z: <https://www.hest.cz/cdn/public/001140.pdf>

FRIČ, Pavol, Tereza POSPÍŠILOVÁ a kol. Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století. 1. Praha: AGNES, 2010. ISBN 978-80-903696-8-9.

HAYAKAWA, Tomoko. Selfish Giving? Volunteering Motivations and the Morality of Giving. *Traditiones*. 43, 2014. Dostupné z: 10.3986/Traditio2014430302.

HENNEY, Susan M., Justin D. HACKETT a Marie Rose PORRECA. Involuntary Volunteerism: What Happens When You Require People to “Do Good?”. *Journal of Service-Learning in Higher Education*. 2017(6). Dostupné z: <https://journals.sfu.ca/jslhe/index.php/jslhe/article/view/126>

HLADKÁ, Marie. Význam dobrovolnictví jako specifického lidského zdroje. *Aktuální otázky sociální politiky-teorie a praxe*, 2008, 2. Dostupné z: <https://aosp.upce.cz/index.php/aosp/article/view/32>

HRUŠKA, L., HAMANOVÁ, J. a kol. Statisticko-sociologické šetření v oblasti dobrovolnictví. Výzkumná zpráva 0.1. Ostrava: ACCENDO, 2022.

HUSTINX, L., CNAAN, R. A., & HANDY, F. Navigating theories of volunteering: A hybrid map for a complex phenomenon. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 2010, 40(4), 410-434. Dostupné z: 10.1111/j.1468-5914.2010.00439.x

HUSTINX, Lesley a Frans LAMMERTYN. Collective and Reflexive Styles of Volunteering: A Sociological Modernization Perspective. *International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*. 2003, 14(2), 167-187. Dostupné z: 10.1023/A:1023948027200

HUSTINX, Lesley a Frans LAMMERTYN. Solidarity and Volunteering under a Reflexive-Modern Sign: Towards a New Conceptual Framework. Leuven: Catholic University Leuven, 2000. Dostupné z: kuleuven.be

CHACÓN F, GUIÉRREZ G, SAUTO V, VECINA ML, PERÉZ A. Volunteer Functions Inventory: A systematic review. *Psicothema*. 2017 Aug;29(3):306-316. Dostupné z: 10.7334/psicothema2016.371

KERSCHNER, Helen a Marie-Hélène ROUSSEAU. Volunteer Drivers: Their Contributions to Older Adults and to Themselves. *Gerontology & Geriatrics Education*. 2008, 29(4), 383-397. Dostupné z: [10.1080/02701960802497969](https://doi.org/10.1080/02701960802497969)

MANATSCHAL, Anita. Reciprocity and Volunteering. *Rationality and Society*. 2014, 26(2), 208-235. Dostupné z: [10.1177/1043463114523715](https://doi.org/10.1177/1043463114523715)

MANER, Jon K. a Matthew T. GAILLIOT. Altruism and egoism: Prosocial motivations for helping depend on relationship context. *European Journal of Social Psychology*. 2007, 37(2), 347-358. Dostupné z: <https://doi.org/10.1002/ejsp.364>

MEIER, Stephan a Alois STUTZER. Is Volunteering Rewarding in Itself? *New Series*. 2008, 75(297), 39-59. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0335.2007.00597.x>

MUSICK, Marc A. a John WILSON. *Volunteers: A Social Profile: Philanthropic and Nonprofit Studies*. Bloomington: Indiana University Press, 2007. ISBN 0253116864.

POSPÍŠILOVÁ, Tereza. Dobrovolnictví v kontextu životní dráhy dobrovolníků. *International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing*. 2010, 12(1), 109-133. Dostupné z: https://lidemesta.cuni.cz/LM-1014-version1-lm_1_10_pospisilova.pdf

Počínaje rokem 2023 bude Český statistický úřad provádět pravidelná šetření dobrovolnické činnosti v České republice. In: *Vlada.cz* [online]. 2021 [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnno/aktuality/pocinaje-rokem-2023-bude-cesky-statisticky-urad-provadet-pravidelna-setreni-dobrovolnicke-cinnosti-v-ceske-republice--187773/>

SALAMON, Lester M. a Helmut K. ANHEIER. *The International Classification of Nonprofit Organizations: ICNPO-Revision 1. 1*. Baltimore, USA: The Johns Hopkins University Institute for Policy Studies, 1996. ISBN 1-886333-23-8.

Self Report Measures for Love and Compassion Research: Helping Others. In: *Fetzer.org* [online]. Fetzer Institute [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: https://fetzer.org/sites/default/files/images/stories/pdf/selfmeasures/HELPING_OTHERS.pdf

SOZANSKÁ, O., TOŠNER, J.: *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Portál, Praha, II. vydání 2006. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/40354084_Dobrovolnici_a_metodika_prace_s_nimi_v_organizacich

Studie o dobrovolnictví: (Koncepce politiky vlády vůči nestátním neziskovým organizacím do roku 2020). 1. Praha, 2020. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/studie_tosner_pro_web.pdf

ŠOJDROVÁ, M. Dobrovolnictví za našimi hranicemi, příklady legislativní praxe, pp 13-15. In: Dobrovolnictví bez hranic. Kroměříž, klub UNESCO, 2007, sborník z konference. <http://www.unesco-kromeriz.cz/documents/publikace/25/dobrovolnictvi-bez-hranic-14-a-15-kvetna-2007.pdf>

TRUTNOVSKÁ, Romana. Fungování dobrovolnictví v ČR — současné trendy a dobrovolnické programy. Fórum sociální práce. 2016, 2016(1), 69-76. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/96477/1483956_romana_trutnovska_69-76.pdf?sequence=1&isAllowed=y

WEBSTER, Noah J. a et al. Volunteering and Health: The Role of Social Network Change. Social Science & Medicine. 2021, 285, 1516-1530. Dostupné z: [10.1016/j.socscimed.2021.114274](https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.114274)

WIDJAJA, Emmeline. Motivation Behind Volunteerism. Claremont, 2010. Open Access Senior Thesis. Claremont McKenna College. Dostupné z: https://scholarship.claremont.edu/cmc_theses/4/

WUTHNOW, Robert, ed. Acts of compassion: Caring for Others and Helping Ourselves. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1991. Dostupné z: <https://press.princeton.edu/books/paperback/9780691024936/acts-of-compassion>

Zákon č. 198/2002 Sb., Zákon o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-198>